

Niezbędnik Dobrego Nauczyciela

Redakcja: prof. dr hab. Anna Izabela Brzezińska

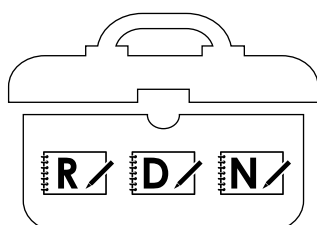

Seria IV

Monitorowanie rozwoju w okresie dzieciństwa i dorastania

TOM 2

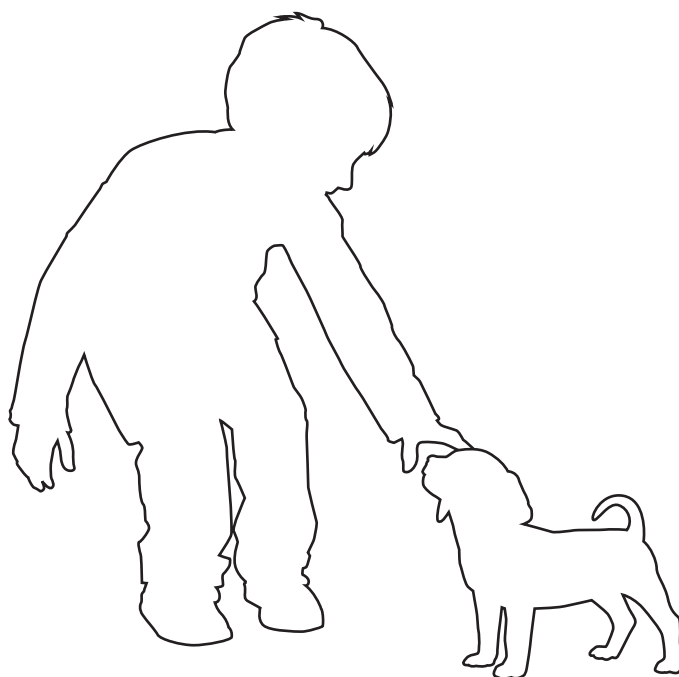
DODATEK

Anna I. Brzezińska, Joanna Matejczuk
Aleksandra Ratajczyk, Monika Mielcarek

Skrzynka z narzędziami Wiek przedszkolny

Jak zbierać informacje o dziecku
i środowisku jego rozwoju?

wiek: 2/3–5/6 lat

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

IBE

entuzjaści
edukacji

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Niezbędnik Dobrego Nauczyciela

Redakcja: prof. dr hab. Anna Izabela Brzezińska

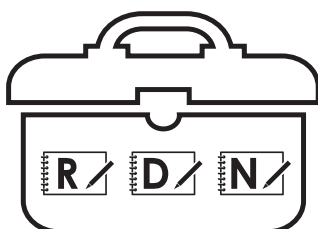
Seria IV

Monitorowanie rozwoju w okresie dzieciństwa i dorastania

TOM 2

DODATEK

Anna I. Brzezińska, Joanna Matejczuk
Aleksandra Ratajczyk, Monika Mielcarek

Skrzynka z narzędziami Wiek przedszkolny

Jak zbierać informacje o dziecku
i środowisku jego rozwoju?

**KWESTIONARIUSZY
25**

wiek: 2/3–5/6 lat

Redakcja serii Niezbędnik Dobrego Nauczyciela

prof. dr hab. Anna Izabela Brzezińska
Zespół Wczesnej Edukacji, Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie

Opis narzędzi i zasad ich stosowania:

Seria IV. *Monitorowanie rozwoju w okresie dzieciństwa i dorastania*
TOM 1. *Rozpoznanie zasobów dziecka i środowiska rozwoju. Wiek przedszkolny*
Autorzy: Aleksandra Ratajczyk, Monika Mielcarek

Konsultacja merytoryczna tomu 2:

dr Joanna Matejczuk
Instytut Psychologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Recenzent:

prof. dr hab. Stanisław Kowalik
Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu

Projekt okładki oraz koncepcja graficzna serii:

Beata Czapska, Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie

Wszystkie tomy i pakiet narzędzi gotowe do druku dostępne na stronie:
<http://eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek>

Wydawca:

Instytut Badań Edukacyjnych

ul. Górczewska 8

01-180 Warszawa

Tel. +48 22 241 71 00; www.ibe.edu.pl

©Copyright by Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014

Publikacja opracowana w ramach projektu systemowego: Badanie jakości i efektywności edukacji oraz instytucjonalizacja zaplecza badawczego, współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, realizowanego przez Instytut Badań Edukacyjnych

Wzór pasów łowickich wykorzystanych w publikacji zainspirowany ilustracją z książki:

Świątkowska, J. (1953). *Strój łowicki*, seria „Atlas Polskich Strojów Ludowych”, t. 7, cz. IV Mazowsze i Sieradzkie, z. 2,
Wrocław: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze

Egzemplarz bezpłatny

Spis treści

Wstęp	5
Najważniejsze...	7
I. Jakość środowiska domowego dziecka	9
1. Kwestionariusz dla rodziców : <i>Środowisko fizyczne w domu i wokół domu</i>	9
2. Kwestionariusz dla rodziców: <i>Środowisko społeczne dziecka</i>	10
3. Kwestionariusz dla rodziców: <i>Sposoby wychowywania dziecka</i>	11
4. Kwestionariusz dla rodziców: <i>Domowa przestrzeń zabawy i nauki</i>	12
5. Kwestionariusz dla rodziców: <i>Katalog zabawek</i>	13
6. Kwestionariusz dla rodziców: <i>RAZEM</i>	15
II. Przebieg i efekty rozwoju dziecka	17
7. Tabela obserwacji dla rodziców i nauczycieli: <i>Rozwój fizyczny dziecka</i>	17
8. Kwestionariusz dla rodziców i nauczycieli: <i>Kompetencja komunikacyjna</i>	22
9. Kwestionariusz dla rodziców i nauczycieli: <i>Regulacja emocji przez dziecko</i>	23
10. Kwestionariusz dla rodziców i nauczycieli: <i>Termometr emocji dziecka</i>	24
11. Kwestionariusz dla rodziców i nauczycieli: <i>Jak twórcze jest dziecko?</i>	26
12. Kwestionariusz dla rodziców i nauczycieli: <i>Rozwój poznawczy dziecka</i>	27
13. Kwestionariusz dla rodziców i nauczycieli: <i>Rozwój moralny dziecka</i>	28
14. Kwestionariusz dla rodziców i nauczycieli: <i>Inicjatywa dziecka</i>	29
III. Jakość instytucjonalnego środowiska dziecka	31
15. Kwestionariusz dla nauczycieli: <i>Środowisko fizyczne w przedszkolu</i>	31
16. Kwestionariusz dla nauczycieli: <i>Klimat w przedszkolu</i>	32
17. Kwestionariusz dla nauczycieli: <i>System organizacji przedszkola</i>	33
18. Kwestionariusz dla nauczycieli: <i>RAZEM</i>	34
IV. Funkcjonowanie dziecka w instytucji	35
19. Kwestionariusz dla rodziców i nauczycieli: <i>Strategie radzenia sobie przez dziecko w sytuacjach trudnych</i>	35
20. Kwestionariusz dla nauczycieli: <i>Strategie adaptacji dziecka w przedszkolu</i>	36
21. Kwestionariusz dla nauczycieli: <i>Dziecko w grupie</i>	37
22. Kwestionariusz dla rodziców: <i>Zadowolenie dziecka z przedszkola</i>	38
23. Kwestionariusz dla rodziców: <i>Aktywność i postępy dziecka w przedszkolu</i>	39
24. Kwestionariusz dla rodziców i nauczycieli: <i>Dziecko w relacjach z dorosłymi</i>	40
25. Kwestionariusz dla rodziców i nauczycieli: <i>Gotowość dziecka do pójścia do szkoły</i>	41

Dla kogo jest przeznaczony i kto wypełnia kwestionariusz

	ikonka związana z każdym tomem 2 wszystkich serii NDN
2/3–5/6 lat	wiek dziecka, którego dotyczą przygotowane kwestionariusze
  	Dla Rodziców (opiekunów prawnych dziecka) i innych domowników zajmujących się dzieckiem ikonka w kolorze czarnym oznacza, że kwestionariusz jest przygotowany do wypełnienia przez rodziców/domowników
  	Dla Dzieci (nastolatków) ikonka w kolorze czarnym oznacza, że kwestionariusz jest przygotowany do wypełnienia przez dzieci (nastolatki)
  	Dla Nauczycieli ikonka w kolorze czarnym oznacza, że kwestionariusz jest przygotowany do wypełnienia przez nauczycieli (opiekunów)
	wersja przygotowana do wypełnienia dla dziecka (nastolatka)

W tym tomie znajdują się kwestionariusze przeznaczone dla:

Rodziców i Nauczycieli

Rodziców

Nauczycieli

Wstęp

„Skrzynka z narzędziami”, jako pomoc w monitorowaniu rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym, przygotowana została dla rodziców, dziadków i nauczycieli przedszkoli. Jest więc głównie przeznaczona dla wszystkich tych osób, które spędzają czas z dzieckiem i chcą wiedzieć więcej na temat jego aktualnego funkcjonowania i jego potrzeb, w większym stopniu rozumieć zachodzące dynamicznie zmiany, uczyć się tego, czemu i jak warto się przyglądać, by móc lepiej towarzyszyć mu w krokach, które stawia dziś i do których się przygotowuje. Z proponowanych narzędzi mogą również korzystać lekarze-pediatrzy, pielęgniarki, terapeuci, rehabilitanci czy pracownicy opieki społecznej, którzy chcieliby podpowiedzieć rodzicom, w jaki sposób poznawać i „uczyć” się swojego dziecka, na co zwracać uwagę, na co być szczególnie wrażliwym w kontakcie z dzieckiem w wieku między 2/3 a 5/6 rokiem życia.

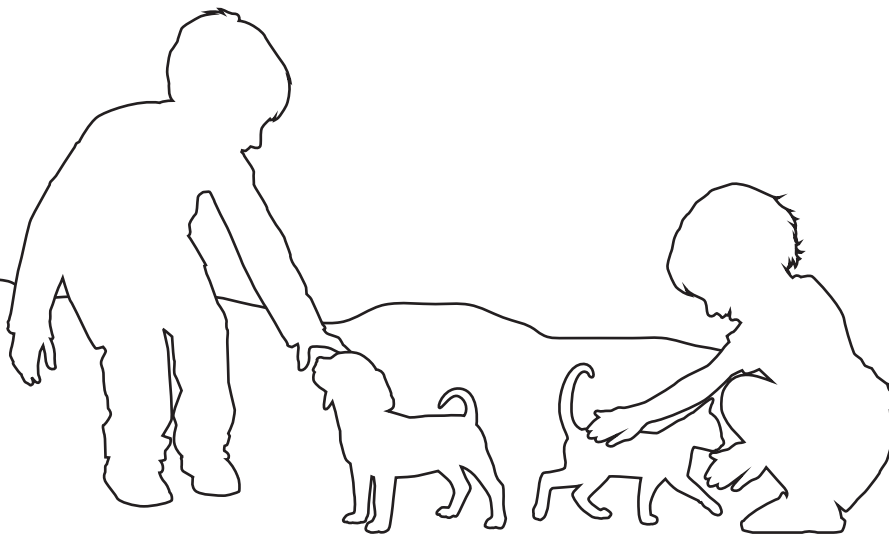
„Skrzynka z narzędziami” ma być pomocą w prowadzonych obserwacjach. Ma wskazać obszary, które w wieku przedszkolnym ulegają najbardziej znaczącym zmianom oraz te, których w natłoku różnych obowiązków dnia codziennego można nie zauważyć bądź zlekceważyć. To dla rodziców, innych opiekunów dziecka i pierwszych jego nauczycieli tylko pomoc o charakterze podpowiedzi, gdyż każdy zainteresowany dzieckiem dorosły co dnia dokonuje celowo lub przy okazji, świadomie lub intuicyjnie i bardziej lub mniej wnikliwie, różnych obserwacji i włącza zdobyte informacje w swoją aktywność opiekuńczą, wychowawczą i edukacyjną. Przygotowane narzędzia mają uwrażliwić na to, co w wieku przedszkolnym jest z perspektywy dziecka szczególnie ważne. W tym celu zwracamy uwagę dorosłych na obszary, które najintensywniej się rozwijają (w sferze rozwoju fizycznego, emocjonalnego, społecznego i moralnego, poznawczego i komunikacyjnego) oraz na jakość organizacji i funkcjonowania środowiska, w którym dziecko się rozwija (domowego i pozadomowego oraz instytucjonalnego, głównie przedszkolnego).

Wszystkie zmiany w funkcjonowaniu dziecka, którym chcemy się przyglądać są jak sam przedszkolak: dynamiczne, szybkie i wielobarwne, a czasami zaskakujące lub nawet zabawne. Można je obserwować w domu, w przedszkolu, na podwórku, w trakcie wizyt u znajomych lub podczas przebywania z dzieckiem w różnych miejscach poza domem. Można przyglądać się im w trakcie różnych zabaw, które w tym wieku są przecież główną formą aktywności dziecka, a także w trakcie różnych innych działań, które dziecko podejmuje samodzielnie lub razem z innymi ludźmi (dorosłymi, starszymi i młodszymi kolegami, rówieśnikami).

Warto zobaczyć, że w tym okresie życia „dusza dziecka otwiera się ku światu” i dzięki czynionym obserwacjom towarzyszyć dziecku na tej drodze. Dotyczy to: (1) gotowości dziecka do poznawania świata i eksperymentowania z nim, (2) twórczego kształtowania rzeczywistości w świecie fantazji i w świecie realnym – stawiania i realizacji celów, (3) chęci poznawania siebie jako sprawcy działań, swoich potrzeb oraz możliwości ich zaspokajania w zgodzie z wymaganiami społecznymi, (4) gotowości do satysfakcjonującego przebywania z innymi ludźmi, w tym zabawy, nauki i pracy, w najbliższym oraz coraz dalszym środowisku społecznym.

Warto również, co może najważniejsze, w tych obserwacjach odnajdować radość. W tym sensie proponowane monitorowanie nie jest śledzeniem, ocenianiem, kontrolowaniem lub sprawdzaniem dziecka lub siebie w roli rodzica i opiekuna czy nauczyciela. Ma to być przyjemność z poznawania dziecka, siebie jako rodzica lub opiekuna i nauczyciela, środowiska i kierowanych do dziecka ofert oraz inspiracja do podejmowania refleksji oraz działań, które przyczynią się do podniesienia jakości życia i funkcjonowania dziecka, rodziny i przedszkola. Takie podejście może być pomocne, bo otwiera na kontakt z dzieckiem oraz daje poczucie bezpieczeństwa jemu i dorosłemu.

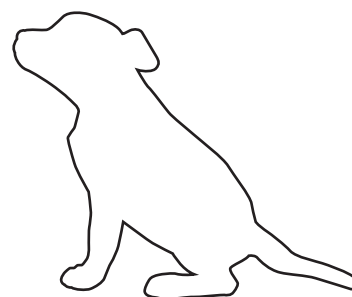
Wszystkie tomy i pakiet narzędzi
gotowe do druku dostępne na
<http://eduentuzjasci.pl/dziecko-nastolatek>

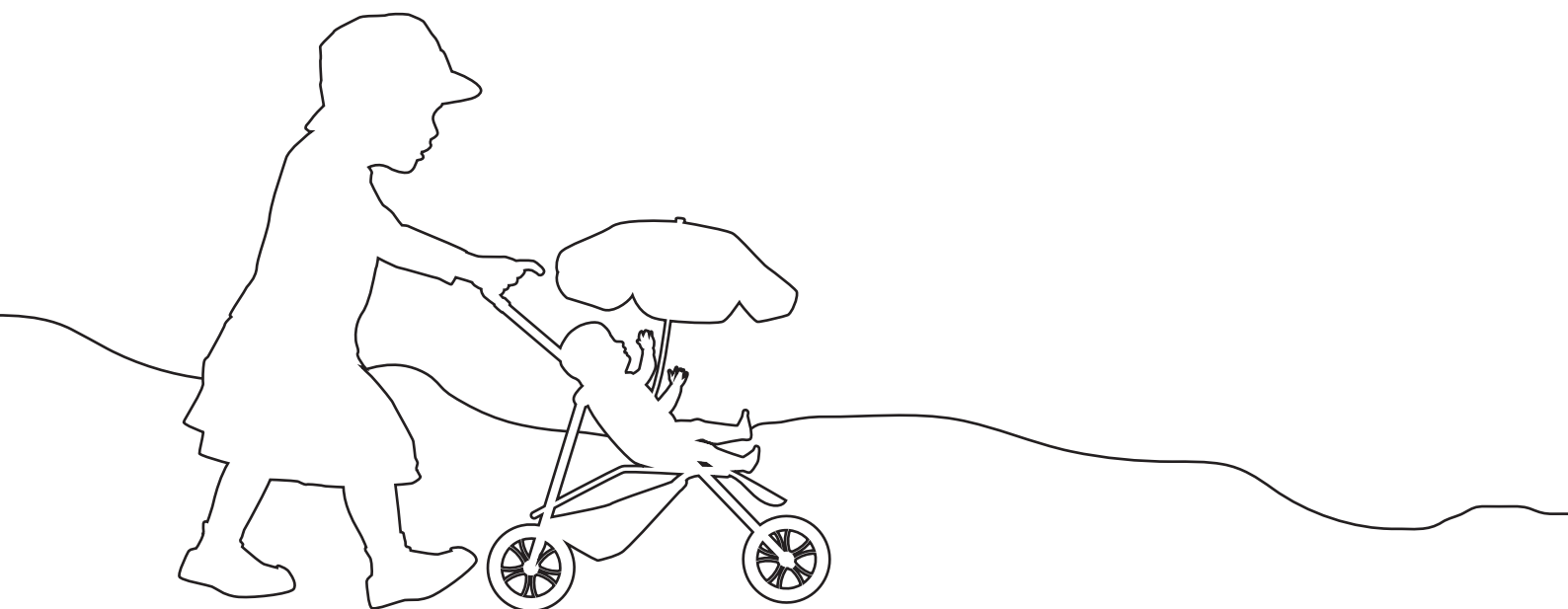

Najważniejsze...

1. Monitorowanie przebiegu rozwoju dziecka oraz środowiska, w którym się rozwija to złożony proces zbierania informacji (przyglądania się dziecku, rozmów z innymi osobami oraz z samym dzieckiem) oraz zastanawiania się nad ich znaczeniem.
2. Obserwacje może prowadzić każdy opiekun dziecka – przedstawione narzędzia przeznaczone są dla rodziców i dziadków, nauczycieli i dyrektorów przedszkoli, osób pracujących z dziećmi oraz ich rodzicami w różnych instytucjach.
3. Monitorowanie można prowadzić samodzielnie (być bacznym obserwatorem w bieżącej chwili, przypominać sobie zachowania dziecka z kilku ostatnich dni czy tygodni), ale również można wspierać się rozmowami z innymi osobami spędzającymi czas z dzieckiem, np.: dziadkami, innymi krewnymi, opiekunką. Ich obserwacje mogą w znaczący sposób uzupełnić informacje na temat dziecka.
4. Monitorowanie rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym powinno odbywać się wielopłaszczyznowo, tak też zaprojektowane są nasze narzędzia. Obejmują one jakość środowiska domowego, przebieg i efekty rozwoju dziecka, jakość środowiska instytucjonalnego oraz funkcjonowanie dziecka w instytucji.
5. Różnorodność zaproponowanych w narzędziach perspektyw oraz regularność prowadzonych obserwacji może uwrażliwić dorosłego na rozwijające się obszary, a także pomóc nabierać pewności, że wie, co i jak się zmienia oraz w jaki sposób towarzyszyć dziecku w kolejnych stawianych przez nie krokach.
6. Celem obserwacji aktualnego funkcjonowania dziecka oraz monitorowania przebiegu jego rozwoju jest poznanie dziecka i jak najlepsze dostosowanie sposobu sprawowania opieki, wychowywania i edukacji do jego potrzeb.
7. Regularne monitorowanie rozwoju dziecka oraz środowiska rozwoju (fizycznego i społecznego) pomaga rodzicom, opiekunom i nauczycielom uzyskiwać wiedzę na temat obszarów, w których można stawiać przed dzieckiem trudniejsze niż dotychczas zadania – zgodnie z zasadą stymulowania strefy najbliższego rozwoju.
8. Szczególnie ważne jest, by za punkt wyjścia obrać perspektywę dziecka, starać się poznać jego świat, potrzeby, pragnienia, sposób myślenia. W wieku przedszkolnym dotyczy to zarówno świata realnego, jak i świata zabawy i fantazji.
9. Podczas monitorowania środowiska rozwoju należy zwrócić uwagę zarówno na środowisko rodzinne/ domowe, jak i pierwsze (jeśli nie chodziły do żłobka) dla wielu dzieci środowisko instytucjonalne, jakim jest przedszkole.
10. Warto pamiętać, że dzieci rozwijają się w różnym tempie i z tego względu dzieci w wieku przedszkolnym tak bardzo niekiedy różnią się między sobą. Prowadzone monitorowanie nie ma na celu porównywania dzieci, „robienia rankingów”, „wyścigów” rozwojowych. Celem jest przyglądanie się każdemu dziecku, po to, by dostrzegać i wzmacniać jego potencjał oraz być wrażliwym na obszary, które z różnych względów mogą wymagać szczególnej uważności i wsparcia, a nawet pomocy specjalisty.

I. Jakość środowiska domowego dziecka

1. Kwestionariusz dla rodziców : Środowisko fizyczne w domu i wokół domu

INSTRUKCJA

- Zastanów się nad domem, w którym mieszka dziecko, nad różnymi pomieszczeniami – ich wielkością, wyglądem i wystrojem.
- Pomyśl o najbliższej okolicy wokół domu, gdzie dziecko może wychodzić i bawić się oraz o miejscach, do których może chodzić samo.

Postaw znak X w wybranym polu

Przestrzeń W DOMU	1. Wystarczająco dużo miejsca na swobodne poruszanie się dziecka po domu.	tak	trudno powiedzieć	nie
	2. Więcej niż jeden rodzaj podłogi (dywan, drewno, płytki ceramiczne, wykładzina).	tak	trudno powiedzieć	nie
	3. Meble lub urządzenia, za pomocą których dziecko może samodzielnie sięgać do niektórych przedmiotów (np. małe krzeselka, stołki).	tak	trudno powiedzieć	nie
	4. Zabezpieczenia dostępu do niebezpiecznych przedmiotów i urządzeń.	tak	trudno powiedzieć	nie
	5. Zabezpieczenie dostępu do niebezpiecznych substancji (leki, środki czystości).	tak	trudno powiedzieć	nie
	6. Odpowiednio dużo przestrzeni (rozstawienia mebli) do zabaw ruchowych w domu.	tak	trudno powiedzieć	nie
	7. Miejsce zabaw to pomieszczenie albo część pomieszczenia używane przez dziecko do zabawy.	tak	trudno powiedzieć	nie
	8. Specjalne miejsce na zabawki, dostępne dla dziecka (kosze na zabawki, skrzynie, szuflady lub półki).	tak	trudno powiedzieć	nie
Przestrzeń WOKÓŁ DOMU	9. Wystarczająco duża przestrzeń umożliwiająca dziecku swobodne poruszanie się (podwórko, ogród, taras, plac zabaw, piaskownica, park, skwer).	tak	trudno powiedzieć	nie
	10. Więcej niż jeden rodzaj nawierzchni (trawa, żwir, beton, drewno, piasek).	tak	trudno powiedzieć	nie
	11. Place zabaw, podwórka i inne miejsca, w których dziecko może spotkać się i bawić z rówieśnikami z sąsiedztwa.	tak	trudno powiedzieć	nie
	12. Urządzenia i instalacje, za pomocą których dziecko może aktywnie spędzać czas (huśtawka z opony, kosz do gry w piłkę/ bramka, piaskownica).	tak	trudno powiedzieć	nie
	13. Miejsce, gdzie dziecko może obcować z naturą (park, las, staw, łąka, pole).	tak	trudno powiedzieć	nie
Ile znaków X postawiłeś w każdej kolumnie? (podlicz i wpisz)		...	...	...

2. Kwestionariusz dla rodziców: Środowisko społeczne dziecka

INSTRUKCJA

- Zastanów się jak wygląda otoczenie społeczne dziecka: jego kontakt z innymi ludźmi, młodszymi i starszymi członkami rodziny.

Postaw znak X w wybranym polu

1. Relacje domowników	1. Spędzamy wspólnie z dzieckiem czas, bawimy się, gramy w gry, śpiewamy.	nigdy	rzadko	czasami	często	cały czas
	2. Rozmawiamy ze sobą, opowiadamy sobie różne rzeczy, rozmawiamy o codziennych sprawach, planach na najbliższe dni.	nigdy	rzadko	czasami	często	cały czas
	3. Śmiejemy się wspólnie, robimy sobie psikusy.	nigdy	rzadko	czasami	często	cały czas
	4. Jadamy wspólnie posiłki.	nigdy	rzadko	czasami	często	cały czas
	5. Pomagamy sobie, dziecko jest angażowane w różne obowiązki domowe.	nigdy	rzadko	czasami	często	cały czas
	6. W naszym domu panuje sympatyczna atmosfera.	nigdy	rzadko	czasami	często	cały czas
Ile znaków postawiłeś w każdej kolumnie:		...	...	...	...	...
2. Relacje domowników z innymi osobami	7. Odwiedzają nas znajomi i rodzina, z którymi dziecko ma kontakt.	nigdy	rzadko	czasami	często	cały czas
	8. Dziecko ma kontakt z rówieśnikami: dziećmi znajomych i kolegami z podwórka/przedszkola, kuzynostwem.	nigdy	rzadko	czasami	często	cały czas
	9. Dziecko zaprasza do domu swoich kolegów.	nigdy	rzadko	czasami	często	cały czas
	10. Dziecko odwiedza kolegów w ich domach.	nigdy	rzadko	czasami	często	cały czas
	11. Dziecko prowadzi swoje „życie towarzyskie” (chodzi na urodziny kolegów, umawia się na zabawę).	nigdy	rzadko	czasami	często	cały czas
	12. Dziecko ma kontakt z osobami w różnym wieku: młodszymi od siebie i starszymi – dziadkami, ciotkami.	nigdy	rzadko	czasami	często	cały czas
Ile znaków postawiłeś w każdej kolumnie:		...	...	...	...	...
3. Relacje dziecka z osobami obcymi	13. Zabieram ze sobą dziecko w różne miejsca: na pocztę, do banku, do sklepu, do kościoła.	nigdy	rzadko	czasami	często	cały czas
	14. Dziecko ma możliwość poznawania nowych dzieci np. na placach zabaw.	nigdy	rzadko	czasami	często	cały czas
	15. Dziecko ma możliwość zobaczenia lub poznawania nowych osób z najbliższej okolicy (pani dozorczeni, sołtys, mieszkańcy wsi/osiedla, na festynie).	nigdy	rzadko	czasami	często	cały czas
	16. Przedstawiam dziecku, przy okazji, różne nowe osoby (kolegów z pracy, kominiarza, elektryka wykonującego prace w domu).	nigdy	rzadko	czasami	często	cały czas
	17. Dziecko uczestniczy w uroczystościach rodzinnych, wyjeżdża do krewnych – ma możliwość poznać dalszą rodzinę.	nigdy	rzadko	czasami	często	cały czas
Ile znaków postawiłeś w każdej kolumnie:		...	...	...	...	...

3. Kwestionariusz dla rodziców: Sposoby wychowywania dziecka

INSTRUKCJA

- Zastanów się, jak postępujesz z dzieckiem w różnych sytuacjach w domu i poza domem – czy postępujesz podobnie niezależnie od sytuacji czy raczej starasz się dostosowywać do tego, co się akurat dzieje?
- Przeanalizuj swoje zachowania jako rodzica – jak postępujesz najczęściej?

<ul style="list-style-type: none"> • Przeczytaj uważnie wszystkie możliwości odpowiedzi. • Wybierz to, co robisz najczęściej w danej sytuacji. • Można wybrać kilka odpowiedzi. 	<p>A. Przypominam jedynie dziecku, że ma zadanie do wykonania. Czasami nawet nie muszę mu przypominać. A potem nie kontroluję go.</p>	<p>B. Wspieram dziecko i zachęcam do działań. Staram się być stale obecny, aby w razie czego służyć pomocą.</p>	<p>C. Dokładnie tłumaczę dziecku, na czym polega zadanie i jak należy je zrobić. Potem sprawdzam je i kontroluję, czy działa według wyznaczonych przez mnie zasad.</p>	<p>D. Tłumaczę dziecku, na czym zadanie polega, ale też wspieram w razie porażek, aby się nie poddawało.</p>
--	---	---	--	--

Postaw znak X w wybranym polu/polach (z literami A, B, C, D)

Gdy dziecko robi coś po raz kolejny...

1. ... wiem, że potrafi to dobrze zrobić, a poza tym mówi, że lubi to robić (np. karmienie swojego zwierząka).	A	B	C	D
2. ... wiem, że potrafi to zrobić i widzę, że czuje się przy tym pewnie (np. musi zapłacić w sklepie za zakupy).	A	B	C	D
3. ... wiem, że potrafi, ale mówi, że nie chce mu się tego robić (np. pomoc w ubraniu się młodszemu rodzeństwu).	A	B	C	D
4. ... wiem, że to potrafi, mimo tego czuje się niepewnie (np.: wiązanie butów).	A	B	C	D

Gdy dziecko zabiera się do zadania po raz pierwszy w życiu...

5. ... jest ciekawe nowego zadania (np. próbuje grać w nową grę).	A	B	C	D
6. ... ma trudności z wykonaniem zadania, mimo to nie poddaje się i chętnie próbuje dalej (np. próbuje się podpisać).	A	B	C	D
7. ... widać, że czuje się przy tym niepewnie (np. musi samo zrobić zakupy).	A	B	C	D
8. ... ma trudności z wykonaniem zadania, a przy tym narzeka, że nie lubi tego robić.	A	B	C	D

Zaznacz w tabelce swoje odpowiedzi – postaw znak X na literze, którą wybrałeś/łaś

Numer	Elastyczność stylu wychowywania dziecka		
	niska	przeciętna	wysoka
1	D	B, C	A
2	D	B, C	A
3	A, C	D	B
4	A, C	D	B
5	A	B, D	C
6	A	B, D	C
7	A	B, C	D
8	A	B, C	D
Liczba zaznaczonych liter	...	...	...

4. Kwestionariusz dla rodziców: *Domowa przestrzeń zabawy i nauki*

INSTRUKCJA

- Obejrzyj miejsce w domu, w którym dziecko zwykle bawi się, spędza czas lub wykonuje swoje ulubione czynności.

Postaw znak X w wybranym polu

Miejsce dziecka w domu	1. Czy dziecko posiada w domu swoje miejsce, w którym może się wygodnie bawić, uczyć i pracować?	tak	trudno powiedzieć	nie
	2. Czy dziecko posiada w domu swoje miejsce (np. półkę, szufladę, pojemnik), w którym może schować swoje „skarby”?	tak	trudno powiedzieć	nie
	3. Czy dziecko ma miejsce, w którym może być samo, kiedy czuje taką potrzebę?	tak	trudno powiedzieć	nie
	4. Czy dziecko może czasami samo urządzać swoje miejsce (decydować o ustawieniu sprzętów, zabawek na półkach)?	tak	trudno powiedzieć	nie
Funkcje przestrzeni domu	5. Czy dziecko ma w domu miejsce, o które samo musi zadbać?	tak	trudno powiedzieć	nie
	6. Czy dziecko ma w domu możliwość pracowania przy stole: malowania, rysowania, bawienia się, układania?	tak	trudno powiedzieć	nie
	7. Czy jest w domu miejsce, w którym dziecko może powiesić swoje prace (np.: na lodówce)?	tak	trudno powiedzieć	nie
	8. Czy dziecko ma swobodny dostęp do miejsca, gdzie znajdują się jego rzeczy (zabawki, przybory do malowania, klejenia)?	tak	trudno powiedzieć	nie
	9. Czy dziecko ma swobodny dostęp do miejsca, gdzie znajdują się jego rzeczy (ubrania, szczoteczka do zębów)?	tak	trudno powiedzieć	nie
	10. Czy dziecko ma miejsce, w którym może mieć czasami swój bałagan?	tak	trudno powiedzieć	nie
Jakość środowiska	11. Czy w miejscu, w którym najczęściej przebywa dziecko jest czysto?	tak	trudno powiedzieć	nie
	12. Czy miejsce, w którym najczęściej przebywa dziecko jest wystarczająco oświetlone?	tak	trudno powiedzieć	nie
	13. Czy dziecko ma wygodne i odpowiednie dla jego wzrostu krzesło/fotelik?	tak	trudno powiedzieć	nie
	14. Czy pomieszczenie, w którym dziecko najczęściej przebywa jest wietrzane?	tak	trudno powiedzieć	nie
Ile znaków X postawiłeś w każdej kolumnie:		...	...	...

5. Kwestionariusz dla rodziców: *Katalog zabawek*

INSTRUKCJA

- Zastanów się, jakie i jak wiele zabawek, urządzeń, przyborów, sprzętów ma dziecko z danej grupy.

Postaw znak X w wybranym polu

A	1. Książki	bardzo wiele	dużo	niewiele	nie ma
	2. Płyty CD z bajkami/audiobooki	bardzo wiele	dużo	niewiele	nie ma
	3. Instrumenty muzyczne (tamburyn, gitara, cymbałki, flet)	bardzo wiele	dużo	niewiele	nie ma
B	4. Zestawy do tworzenia konstrukcji (do składania, bujaki, tunele)	bardzo wiele	dużo	niewiele	nie ma
	5. Domki, namioty (gotowe lub zrobione z przedmiotów domowych)	bardzo wiele	dużo	niewiele	nie ma
	6. Basen, piaskownica, trampolina, huśtawka	bardzo wiele	dużo	niewiele	nie ma
C	7. Piłki (do kopania/skakania, rzucania)	bardzo wiele	dużo	niewiele	nie ma
	8. Samochody, rowerek, inne pojazdy	bardzo wiele	dużo	niewiele	nie ma
D	9. Gry zręcznościowe (bierki, pchełki, jenga)	bardzo wiele	dużo	niewiele	nie ma
	10. Klocki drewniane, z tworzywa sztucznego	bardzo wiele	dużo	niewiele	nie ma
	11. Puzzle, układanki	bardzo wiele	dużo	niewiele	nie ma
	12. Zabawki związane z przewlekaniem sznurka (wyszywanki, koraliki)	bardzo wiele	dużo	niewiele	nie ma
E	13. Samochody różnego rodzaju i wielkości	bardzo wiele	dużo	niewiele	nie ma
	14. Lalki, pacynki, kukielki, pluszowe misie	bardzo wiele	dużo	niewiele	nie ma
F	15. Modelina, ciastolina, masa solna, kolorowy papier, bibuła	bardzo wiele	dużo	niewiele	nie ma
	16. Farby, kredki, pisaki, mazaki	bardzo wiele	dużo	niewiele	nie ma
	17. Kartony, pudełka, tekturki do malowania, wycinania, klejenia	bardzo wiele	dużo	niewiele	nie ma
G	18. Książeczki z zadaniami, zagadkami, łamigłówkami	bardzo wiele	dużo	niewiele	nie ma
	19. Zabawki wymagające tworzenia kategorii i sortowania, „memory”	bardzo wiele	dużo	niewiele	nie ma
	20. Gry planszowe (chińczyk), karty do gry (Piotruś)	bardzo wiele	dużo	niewiele	nie ma
Ile znaków X postawiłeś w każdej kolumnie:		...	...	...	...

Kategorie zabawek:

- A** – wymagają kontaktu dziecka z dorosłym, poprzez rozmowy, zadawanie pytań i szukanie odpowiedzi dzieci zdobywają wiedzę i rozwijają swoje umiejętności komunikacyjne i twórcze
- B** – sprzyjają kontaktom z innymi dziećmi, rozwijają umiejętności konstruowania, negocjowania i współpracy
- C** – zabawki wymagające ruchu, rozwijają koordynację wzrokowo-ruchową, precyzję ruchów
- D** – zabawki związane z manipulacją i koordynacją wzrokowo-ruchową, rozwijają motorykę małą, postrzegawczość, doskonałą sprawność rąk
- E** – do zabaw ruchowych i „w role” (zabaw tematycznych), warto te zabawki łączyć w zabawach z wykorzystaniem innych przedmiotów i różnych narzędzi domowych (łopatki, łyżki, garnki, butelki, sitka), te inne przedmioty wykorzystują wiedzę dziecka dotyczącą życia codziennego, którą przenosi do zabawy, rozwijają wyobraźnię poprzez wymyślanie tematyki zabawy
- F** – rozwijają wyobraźnię i fantazję, umiejętności manualne, sprzyjają współpracy i rozwijaniu twórczości dziecka
- G** – zabawy angażujące uwagę, pamięć, myślenie (w tym planowanie), rozwijają kompetencje umysłowe, wymagają odnalezienia prawidłowości lub rozwiązania zadania, wspomagają rozwijającą się uwagę

6. Kwestionariusz dla rodziców: RAZEM

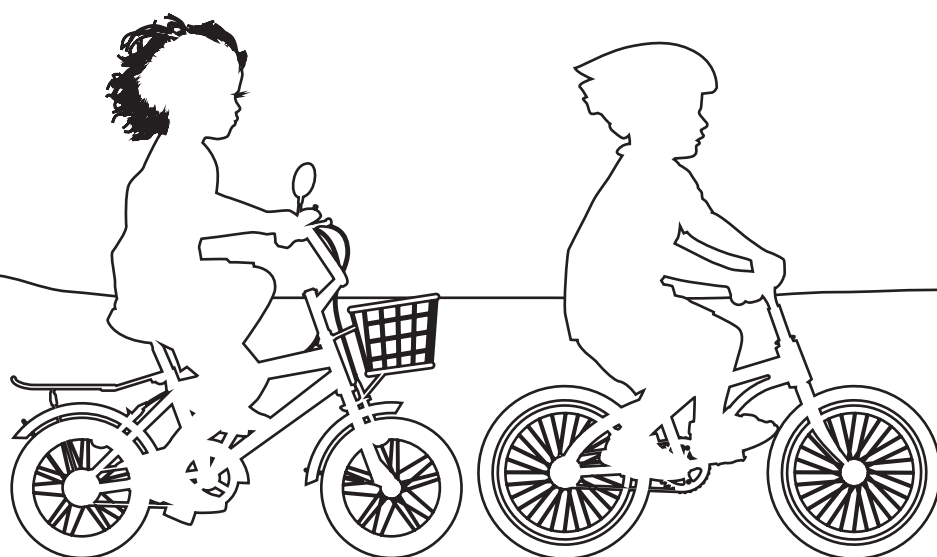
INSTRUKCJA

- Zastanów się nad tym, co się dzieje z dzieckiem w ciągu dnia, nad tym, w jaki sposób organizowane jest życie rodziny.
- Kwestionariusz możesz wypełnić samodzielnie lub z innymi członkami rodziny. Wyniki można również wspólnie przeanalizować i zastanowić się nad kontaktami w rodzinie, czasem spędzonym wspólnie i zwyczajami domowymi.
- W każdym bloku zdań R – A – Z – E – M należy wybrać wszystkie te, które dobrze charakteryzują sposób spędzania czasu z dzieckiem, bawienia się z nim.
- Można wybrać jedną lub kilka odpowiedzi.

Postaw znak X wybranych kratkach

Relacje	☐ Zapraszam do domu znajomych i rodzinę ze swoimi dziećmi. ☐ Zabieram dziecko w odwiedziny do krewnych i przyjaciół. ☐ Utrzymujemy kontakty z sąsiadami. ☐ Zachęcam dziecko do rozmów z różnymi osobami (starszymi, młodszymi) w różnych sytuacjach (koleżanka babci, sprzedawca w sklepie, lekarz). ☐ W zabawie z obcymi dziećmi zachęcam dziecko do samodzielności w nawiązywaniu kontaktów i rozwiązywaniu konfliktów. ☐ Wymyślam zabawy pozwalające dziecku poznawać i ćwiczyć różne role społeczne (np.: zabawa w szkołę, w dom, w lekarza).										
Aktywność	☐ Zachęcam dziecko do zadawania pytań, dopytywania się. ☐ Zachęcam dziecko do wyrażania wątpliwości, gdy widzę, że „coś mu nie pasuje”. ☐ Zachęcam do eksperymentowania – pozwalam dotykać, poruszać, używać przedmiotów, przyborów (np. sprzętów domowych, przyborów kuchennych, narzędzi w gospodarstwie domowym) w sposób także nietypowy oraz w zabawach. ☐ Zachęcam dziecko do pomocy przy wykonywaniu domowych obowiązków: sprzątanie, podlewanie kwiatów, gotowanie, pranie, drobne remonty. ☐ Zachęcam dziecko do podejmowania decyzji, przejawiania własnej inicjatywy (np. wybór zabaw, sposobu spędzenia czasu wolnego). ☐ Zachęcam do samodzielności w ramach czynności samoobsługowych (ubieranie się, higiena osobista, przygotowywanie i spożywanie posiłków).										
Zabawa	☐ Włączam dziecko we wspólne zabawy ruchowe z innymi dziećmi i dorosłymi. ☐ Razem z dzieckiem wybieram gry planszowe/komputerowe/telewizyjne i wspólnie w nie gramy. ☐ Zachęcam dziecko, aby na placu zabaw bawiło się wspólnie z innymi dziećmi. ☐ Podobają mi się twórcze, radosne, spontaniczne, nawet nietypowe zachowania dziecka, chwalam jego pomysły w zabawie. ☐ Zachęcam dziecko do wymyślenia nowych zabaw lub nowych zastosowań dla starych zabawek. ☐ Wspólnie bawimy się w udawanie (odgrywanie scenek, zabawy z podziałem na role).										
Emocje	☐ Dostarczam dziecku wiedzy o emocjach – nazywanie, rozpoznawanie i rozróżnianie emocji (pretekstem są bajki, opowiadania: co czują różni bohaterowie?). ☐ Mam świadomość, że wszystkie odczuwane emocje są potrzebne: zarówno pozytywne, jak i negatywne i chętnie rozmawiam o tym z dzieckiem. ☐ Rozmawiamy o przyczynach powstawania emocji oraz o sposobach radzenia sobie z różnymi emocjami. ☐ Pomagam dziecku radzić sobie z trudnymi emocjami – nie zawstydzam, gdy płacze albo się złości, ale staram się je uspokoić. ☐ Rozmawiam z dzieckiem o emocjach, które pojawiły się w ciągu dnia (cieszę się z jego sukcesów, analizujemy też sytuacje, w których pojawiły się nieprzyjemne emocje). ☐ Pomagam dziecku zrozumieć, co i jak mogą czuć inni ludzie w różnych sytuacjach (rozwijam empatię dziecka).										
Miejsce	☐ Zachęcam dziecko do organizowania swojej „małej” przestrzeni – samodzielnego ustawienia zabawek „po swojemu”, wieszania swoich rysunków w wybranym wspólnie miejscu. ☐ Zachęcam do dbania o porządek w swoim pokoju/kąciku i w mieszkaniu. ☐ Chodzimy na spacer do różnych miejsc w okolicy (biblioteka, poczta, fryzjer, urząd gminy). ☐ Wybieram się z dzieckiem na ważne wydarzenia w okolicy – imprezy regionalne, rocznice, dożynki, festyny osiedlowe, święta religijne, nadanie nazwy ulicy lub osiedla, ważne rocznice. ☐ Rozmawiamy o tradycjach i historii naszego regionu (np. jak się spędza święta, co się świętuje i dlaczego). ☐ Staramy się w domu pielęgnować niektóre tradycje naszego regionu i kraju (np. wieszamy flagę w święta narodowe).										
Policz znaki X w każdej grupie:	<table border="1" style="width: 100%; text-align: center;"> <thead> <tr> <th style="width: 20%;">Relacje</th> <th style="width: 20%;">Aktywność</th> <th style="width: 20%;">Zabawa</th> <th style="width: 20%;">Emocje</th> <th style="width: 20%;">Miejsce</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>...</td> <td>...</td> <td>...</td> <td>...</td> <td>...</td> </tr> </tbody> </table>	Relacje	Aktywność	Zabawa	Emocje	Miejsce	...	...	...	...	...
Relacje	Aktywność	Zabawa	Emocje	Miejsce							
...	...	...	...	...							

II. Przebieg i efekty rozwoju dziecka

7. Tabela obserwacji dla rodziców i nauczycieli: *Rozwój fizyczny dziecka*

INSTRUKCJA

- Obserwuj uważnie dziecko przez kilka dni. Przypomnij sobie jego zachowania z ostatnich 2-3 tygodni, porozmawiaj z innymi opiekunami dziecka o tym, jak się zachowywało w tym czasie. Zwróć uwagę na to, jak wygląda i jak się zachowuje.
- Ułatwieniem dla obserwacji jest Tabela 1, podzielona na 8 kategorii: **masa ciała, wzrost, sen, odżywianie, ruch, higiena, bezpieczeństwo fizyczne, zdrowie/odporność.**
- Czytając tabelę zaznaczaj to, co dotyczy dziecka: przede wszystkim w środkowej kolumnie, ale także po lewej i po prawej stronie. Można robić notatki w tej tabeli albo na oddzielnych samoprzylepnych karteczkach bądź w zeszyty (dzienniczku).
- Powtórz obserwację po ok. 3 miesiącach. Porównaj swoje notatki.
- W razie wątpliwości skontaktuj się z lekarzem rodzinnym.

Tabela 1. Somatyczne aspekty rozwoju w okresie dzieciństwa: wiek przedszkolny

	wiek: 0–2/3 lata	wiek: 2/3–5/6 lat	wiek: 5/6–8/9 lat
	WCZESNE DZIECIŃSTWO	WIEK PRZEDSZKOLNY	MŁODSZY WIEK SZKOLNY
WAGA	<ul style="list-style-type: none"> ▪ w pierwszych dniach życia zwykle notuje się niewielki spadek wagi ▪ dziecko wyraźnie przybiera na masie w ciągu całego wczesnego dzieciństwa ▪ w pierwszych 6 miesiącach dziecko na ogół podwaja swoją masę, a do 1. urodzin ją potraja ▪ niemowlę jest zwykle pulchne, później tempo przybierania na wadze zmniejsza się, dlatego 2-3 latek raczej nie powinien mieć nadmiernie pulchnej sylwetki 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przyrost wagi jest powolny i stopniowy ▪ zdrowe dziecko raczej nie jest nadmiernie pulchne ▪ dzieci w tym wieku mają dużą potrzebę ruchu, więc odpowiednia kontrola nad dietą na ogół wystarcza do utrzymania odpowiedniej masy ciała 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zdrowe dziecko raczej nie jest nadmiernie pulchne ▪ dzieci nadal mają dużą potrzebę ruchu, więc odpowiednia kontrola nad dietą na ogół wystarcza do utrzymania odpowiedniej masy ciała
UWAGA	<ul style="list-style-type: none"> ▪ jeżeli dziecko przez dłuższy okres czasu nie przybiera na wadze lub gwałtownie chudnie bądź tyje należy zgłosić się do lekarza 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ otyłość w tym wieku jest niebezpieczna, gdyż często prowadzi do otyłości w dorosłym życiu oraz występowania takich chorób, jak nadciśnienie i cukrzyca już w wieku kilkunastu lat 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ niepokojące są nagłe zmiany masy ciała oraz waga zauważalnie odmienna od wagi rówieśników
WZROST	<ul style="list-style-type: none"> ▪ w pierwszych miesiącach życia dziecko bardzo szybko rośnie, zatem należy zwrócić na to uwagę przy wyborze ubranek (śpioszków, spodenek) ▪ po pierwszym roku dziecka warto samodzielnie mierzyć jego wzrost i zaznaczać go, np. na framudze drzwi lub specjalnej miarce 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kiedy dziecko zacznie chodzić do przedszkola należy kontynuować samodzielne pomiary jego wzrostu ▪ warto porównywać dziecko z jego rówieśnikami 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ między 6. a 7. rokiem życia przyrost wzrostu jest najmniejszy
UWAGA	<ul style="list-style-type: none"> ▪ lekarz przy każdej wizycie mierzy długość ciała/wysokość dziecka ▪ warto przypilnować, aby te pomiary zostały zapisane w książeczce zdrowia dziecka ▪ w przypadku wystąpienia w późniejszym wieku jakichś niepokojących objawów ułatwi to diagnostykę 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ jeżeli dziecko znacznie odbiega wzrostem od rówieśników, należy poinformować o tym lekarza 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ dzieci mogą się różnić między sobą wagą i wzrostem ▪ jeżeli wzrost lub waga dziecka wzbudzą niepokój rodzica należy skonsultować się z lekarzem

SEN	<ul style="list-style-type: none"> ▪ w pierwszym roku życia dzieci przespiają dużą część doby – śpią zarówno w nocy, jak i w dzień ▪ noworodki i niemowlęta jedzą i siusiąją w nocy z podobną częstotliwością co w dzień ▪ nie należy więc spodziewać się, że prześpią całą noc ▪ starsze dzieci (2-3-latki) mogą już nie budzić się w nocy, ale nie kontrolują jeszcze w pełni funkcji pęcherza moczowego	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zdrowy przedszkolak najczęściej nie ma problemów ze snem i zazwyczaj przespia całą noc ▪ dziecko 4-, 5-letnie ma możliwość kontrolowania pęcherza moczowego również w nocy, rzadziej zdarza mu się moczenie nocne ▪ z powodu rozwijającej się fantazji sny dziecka mogą być tak intensywne, że powodują wybudzenie się ze snu (np. dziecko wzywa rodziców na pomoc, płacze, gdyż śnił mu się potwór)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ dzieci cechują się dużą koncentracją uwagi w godzinach porannych (od 8:00 rano) ▪ wiele dzieci idąc do szkoły musi przyzwyczaić się do regularnego wczesnego wstawania, aby zdążyć na pierwszą lekcję
UWAGA	<ul style="list-style-type: none"> ▪ do końca tego okresu rozwojowego większość dzieci potrzebuje w nocy pieluszki/pampersa ▪ dzieci mogą prosić w nocy o picie lub jedzenie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ warto razem z dzieckiem wypracować rytm i rytuał zasypiania (np. w miarę stała godzina kąpeli, wspólne czytanie przed snem, spanie w jednym miejscu, a nie wędrowanie po domu) ▪ warto zachęcać dziecko do zasypiania i spania w swoim łóżku ▪ w sytuacji pojawienia się „koszmarów” lub intensywnego przeżywania czegoś we śnie trzeba pomóc dziecku poradzić sobie z tymi emocjami (przytulić dziecko, porozmawiać, na chwilę zapalić lampkę) ▪ należy razem z dzieckiem kontrolować, jak długo przed snem i ile pije ▪ jeżeli dziecku nadal zdarzają się „mokre noce”, należy porozmawiać o tym z lekarzem	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ważne jest, aby ustalić z dzieckiem regularne godziny zasypiania ▪ na początku roku szkolnego dzieci mogą czuć się zmęczone i niewyspane ▪ można im wtedy pozwolić na dłuższe spanie w weekend, tak aby nadrobić „braki snu” z tygodnia i powoli przyzwyczajać je do wcześniejszego, ale przede wszystkim regularnego kładzenia się spać

ODŻYWIENIE	<ul style="list-style-type: none"> ▪ pokarmy dodatkowe (inne niż mleko matki czy mleko modyfikowane) należy włączać w małych ilościach od ok. 5-6 miesiąca życia, a posiłki stałe należy odpowiednio rozdrabniać ▪ zaleca się najpierw podawać dziecku warzywa, a później owoce, tak, aby dziecko najpierw poznało i polubiło mniej słodki smak warzyw ▪ ważne jest również, aby w tym okresie (w 5.-6. miesiącu życia) podać dziecku w małych ilościach pierwsze produkty zbożowe zawierające gluten ▪ w 2. i 3. roku życia dziecko stopniowo może przyjmować już praktycznie wszystkie pokarmy	<ul style="list-style-type: none"> ▪ dziecko potrzebuje urozmaiconej diety, bogatej w owoce i warzywa oraz inne niezbędne substancje odżywcze ▪ zdrowe dziecko jada pokarmy stałe, takie jak dorośli (nie przecierane czy rozdrabniane) ▪ warto zachęcać dziecko do poznawania różnych smaków, cieszenia się nowymi smakami ▪ warto wypracować rytuały związane z jedzeniem, np. wspólne rodzinne posiłki ▪ warto uczyć dziecko zasad zachowania się przy stole ▪ warto zapoznawać dziecko z zasadami zdrowego żywienia, tłumaczyć, jakie potrawy są zdrowe i dlaczego warto je jeść ▪ należy pamiętać, że częste bóle brzucha u dzieci w tym wieku mogą mieć podłoże organiczne (np. nietolerancje pokarmowe), ale czasami stanowią objaw problemów społeczno-emojonalnych (np. lęku przed wywołującymi stres sytuacjami, np. przed przedszkolem, zajęciami dodatkowymi)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ bardzo ważne jest, aby zwracać uwagę nie tylko na to, co dziecko je w domu, ale również na co przeznaczają swoje kieszonkowe w szkole ▪ słodczyce i przekąski są pakowane w atrakcyjne wizualnie opakowania i dziecku trudno jest się powstrzymać przed ich kupnem, tym bardziej, gdy kupują je jego koledzy, szkolny sklepik nimi kusi ▪ warto porozmawiać w szkole z innymi rodzicami i nauczycielami o ofercie szkolnego sklepiku oraz o szkolnym jadłospisie (jeśli dziecko je w szkole obiady)
UWAGA	<ul style="list-style-type: none"> ▪ istotne jest, aby pamiętać, że często podawane dzieciom soki oprócz oczywistej roli w zaspokajaniu pragnienia, stanowią znaczne źródło kalorii ze względu na dużą zawartość cukrów ▪ warto rozważyć zastąpienie ich w części dnia wodą – przegotowaną lub butelkowaną ▪ warto kształtować u dziecka nawyk picia wody (nie soku!) po każdym jedzeniu	<ul style="list-style-type: none"> ▪ jedzenie nie może stanowić elementu regulacji zachowania dziecka, czyli nie może być czynnikiem uspokajania dziecka, dyscyplinowania go czy usypiania ▪ nie należy karać dziecka zabranianiem mu jedzenia ▪ szczególnie ważne jest, by nie uzależniać otrzymania przez dziecko słodczy od jego dobrego zachowania – jedzenie szczególnie słodczy nie powinno być nagrodą	<ul style="list-style-type: none"> ▪ podobnie jak w młodszym wieku, częste, powtarzające się bóle brzucha mogą być objawem choroby, a więc powinny być diagnozowane przez lekarza, ale czasami stanowią somatyczną manifestację problemów społeczno-emojonalnych, np. trudności z adaptacją do środowiska szkolnego lub trudnych doświadczeń w najbliższym otoczeniu, także w domu

RUCH	<ul style="list-style-type: none"> ▪ w każdym wieku dziecka należy zadbać o warunki do odpowiedniej dla niego aktywności fizycznej ▪ początkowo będą to spacery (już w pierwszych tygodniach życia) oraz zapewnienie wygodnego podłoża do wykształcenia przez dziecko kolejnych umiejętności motorycznych (obracanie się na brzuch, siadanie, wspinanie, raczkowanie, podciąganie) ▪ później warto wychodzić z dzieckiem, np. na plac zabaw lub na podwórko, gdzie będzie miało miejsce, by pobiegać i zdrowo się zmęczyć	<ul style="list-style-type: none"> ▪ dziecko w tym wieku znajduje się w tzw. „złotym wieku” motoryki ▪ przedszkolak charakteryzuje się głodem ruchu, chętnie uczy się nowych umiejętności motorycznych i czerpie dużą przyjemność ze swoich osiągnięć w tym zakresie ▪ jego ruchy są płynne, harmonijne i zwinne ▪ dziecko może mieć jeszcze problemy z precyzyjnymi czynnościami manualnymi (rysowanie, pisanie, wiązanie butów) ▪ warto, by jak najczęściej bawiło się w piasku, lepiło z gliny i plasteliny	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wczesny wiek szkolny to tak zwany „okres dziecka doskonałego” ▪ dziecko jest zwinne, wysoce sprawne i wydolne fizycznie ▪ w porównaniu z młodszymi dziećmi znacznie lepiej wykonuje czynności manualne, takie jak rysowanie i pisanie ▪ jest to najlepszy moment na rozpoczęcie intensywnej nauki tzw. sportów wczesnych – wymagających zwinności, np. pływanie, tyżwiarstwo, gimnastyka
UWAGA	<ul style="list-style-type: none"> ▪ warto szczególnie uważnie obserwować, jak dziecko się zachowuje, gdy jest wyspane i nakarmione – jak silną ma potrzebę ruchu, czy lubi, gdy podtrzymuje się je pod pachami, by mogło „fikać” nogami, jak sprawnie manipuluje rękoma ▪ warto przed, w trakcie i po wieczornej kąpieli, gdy dziecko nie jest skrupowane ubraniem i pieluszką, ale w ciepłym pomieszczeniu znaleźć chwilę na „małą gimnastykę”	<ul style="list-style-type: none"> ▪ warto do zabaw i gier ruchowych – szczególnie na świeżym powietrzu – włączać elementy „małej gimnastyki” ▪ warto, jeśli to możliwe, do przedszkola czy sklepu chodzić pieszo, jeździć rowerem – każda okazja do ruchu i przebywania na świeżym powietrzu jest ważna i wyrabia w dziecku „nawyk” aktywności fizycznej	<ul style="list-style-type: none"> ▪ niezalecane są sporty siłowe, ze względu na ich ograniczający wpływ na wzrost dziecka i niepełną odporność mechaniczną kości ▪ konsultacja z lekarzem jest konieczna, jeżeli dziecko przez dłuższy czas (np. kilka tygodni) z nieustalonych przyczyn unika aktywności fizycznej albo skarży się na ból bądź zmęczenie
HIGIENA	<ul style="list-style-type: none"> ▪ w pierwszych miesiącach życia najistotniejsza jest dokładna higiena okolicy pieluszkowej ▪ troskę o higienę jamy ustnej należy rozpocząć właściwie od pierwszych dni życia dziecka oczyszczając codziennie buzię, noskę i uszy zwilżonym gazikiem lub bardzo miękką bawełnianą chusteczką ▪ wraz z pojawianiem się pierwszych ząbków należy troszczyć się również o nie ▪ naukę szczotkowania zębów należy rozpocząć, gdy tylko dziecko będzie do tego zdolne motorycznie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ dziecko idąc do przedszkola znajduje się pod nieco mniejszym nadzorem dorosłych niż w domu (dwie lub trzy nauczycielki na całą grupę dzieci) ▪ dlatego dziecko, poza przypomnieniami dorosłych, powinno nauczyć się w domu podstawowych czynności samoobsługowych oraz pamiętania o nich, np. o myciu rąk po każdej wizycie w toalecie, myciu rąk przed jedzeniem, po przyjściu ze spaceru	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wraz z rozpoczęciem edukacji w szkole, dziecko zaczyna spotykać się codziennie z dużą grupą rówieśników, więc pojawia się ryzyko zarażenia takimi pasożytami, jak: owsiki, wszy czy świerzbowiec ▪ wbrew powszechnej opinii pasożyty nie są dowodem na brak higieny, bądź zaniedbywanie dziecka
UWAGA	<ul style="list-style-type: none"> ▪ w celu uniknięcia zapalenia skóry i zakażeń grzybiczych okolicy pieluszkowej niezwykle istotne jest częste przemywanie skóry dziecka ▪ warto, żeby swoją pierwszą wizytę u stomatologa dziecko odbyło jeszcze w pierwszym roku życia, pomaga to również kształtować u dziecka pozytywny wizerunek lekarza ▪ warto zapisywać, kiedy pojawiają się kolejne zęby	<ul style="list-style-type: none"> ▪ w grupie przedszkolnej większość dzieci potrafi już wykonywać różne czynności samoobsługowe, ale nie wszystkie będą o tym pamiętały – jest to zadanie dorosłych, by im o tym przypominać we właściwym momencie, a nie „na zapas” ▪ trzeba przypominać dzieciom o podstawowych zasadach higieny i wyrobić konieczne nawyki	<ul style="list-style-type: none"> ▪ powinno się sprawdzać, czy dziecko nie drapie się nadmiernie (np. w nocy po pupie) oraz co jakiś czas kontrolować dokładnie włosy i skórę dziecka (za uszami, w pachwinach, pod pachami, między palcami stóp)

BEZPIECZEŃSTWO FIZYCZNE	<ul style="list-style-type: none"> małe dzieci szybko uczą się przewracać na brzuch lub na plecy, a później siadać – jest to znacznie łatwiejsze na twardym podłożu świetnym ćwiczeniem dla dziecka jest wspinanie się po schodach oraz schodzenie z nich, jednak może ono to robić tylko pod czujnym okiem dorosłego	<ul style="list-style-type: none"> przedszkolak bardzo lubi być samodzielny wszystkie rzeczy dziecka należy umieścić na takiej wysokości, aby mogło samo po nie sięgnąć bez wspinania się na meble lub aby nie było ryzyka, że coś spadnie mu na głowę lub przewróci na niego	<ul style="list-style-type: none"> dzieci w tym wieku mają wciąż duże zapotrzebowanie na ruch i są bardzo sprawne lubią też eksperymentować z możliwościami swojego ciała
UWAGA	<ul style="list-style-type: none"> nie wolno zostawiać niemowląt bez opieki nawet na chwilę warto na co dzień zabezpieczyć schody, np. montując bramkę lub zastawiając je np. wózkiem ponieważ małe dziecko lubi poznawać przedmioty przez branie ich do ust – warto pod tym kątem popatrzeć na przestrzeń w domu i wokół domu i usunąć wszelkie niebezpieczne przedmioty	<ul style="list-style-type: none"> dziecko nie może mieć kontaktu z lekami, środkami czystości, wieloma kosmetykami, produktami spożywczymi (alkohol, ocet, soda) – kolorowe opakowania stanowią dla niego wielką pokusę, a mogą być niebezpieczne trzeba uważać na wszelkie drobne przedmioty, które dziecko może połknąć, wepchnąć sobie do nosa, czy ucha – nie tyle ukrywać te przedmioty, ile uczyć dzieci odpowiedzialności w ich używaniu warto zwrócić uwagę na materiały, z jakich zrobione są zabawki (ostre kany, rodzaj farby, drzazgi i zadziorki przy drewnianych zabawkach)	<ul style="list-style-type: none"> zakazując dziecku różnych niebezpiecznych zabaw należy porozmawiać z nim o możliwych konsekwencjach ze względu na dużą ruchliwość dziecka należy szczególnie uważać na miejsca w domu i wokół domu, w których dziecko mogłoby się oparzyć, spaść z czegoś czy wpaść do czegoś (studnia, szambo, basen ogrodowy, kompostownik)
ZDROWIE/ODPORNOŚĆ	<ul style="list-style-type: none"> jeżeli rodzice chcą dodatkowo zabezpieczyć swoje dzieci przed chorobami, których nie obejmują obowiązkowe szczepienia – bezpłatne w Polsce, mogą wykupić dodatkowe szczepionki	<ul style="list-style-type: none"> dzieci przechodzą w okresie przedszkolnym wiele chorób zakaźnych, ponieważ na ogół jest to ich pierwszy kontakt z dużą grupą dzieci wiele z chorób zakaźnych jest stosunkowo niegroźnych w wieku dziecięcym, a mogą prowadzić do poważnych powikłań, jeżeli pierwszy raz osoba zetknie się z nimi dopiero w dorosłości przechodzenie przeziębień, infekcji, chorób zakaźnych jest też formą nabywania odporności	
UWAGA	<ul style="list-style-type: none"> konieczne są regularne wizyty kontrolne u lekarza, stomatologa dziecięcego jeżeli dziecko zapada na różne choroby znacznie częściej niż jego rówieśnicy, należy poinformować o tym lekarza	<ul style="list-style-type: none"> chore dziecko powinno zostać w domu, by nie zarażać kolegów z przedszkola części z chorób (np. ospy wietrznej) można uniknąć dzięki stosowaniu zasad higieny lub dodatkowym szczepieniom	<ul style="list-style-type: none"> jeżeli dziecko jest chore, należy zatrzymać je w domu, aby nie zarażało swoich kolegów i koleżanek

Opracowanie: Paweł Kram i Aleksandra Kram

8. Kwestionariusz dla rodziców i nauczycieli: *Kompetencja komunikacyjna*

INSTRUKCJA

- Obserwuj uważnie dziecko przez kilka dni, przypomnij sobie jego zachowania z ostatnich 2-3 tygodni, porozmawiaj z innymi codziennymi opiekunami dziecka.
- Zwróć uwagę, jak zachowuje się dziecko, gdy opowiada coś innym, rozmawia z nowopoznanym dzieckiem, poszukuje odpowiedzi na pytania.

Postaw znak X w wybranym polu

Zasób słownictwa	1. Dziecko ma bogate słownictwo, czasem zaskakuje otoczenie używając słów nietypowych dla najbliższego środowiska.	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
	2. Gdy dziecko zapomina lub nie zna nazwy przedmiotu albo czynności, potrafi dokładnie opisać, o co chodzi za pomocą innych słów.	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
	3. Dziecko nazywa niektóre przedmioty na podstawie ich funkcji: nożyczki – tnączi, tworzy „swoje wyrazy” czyli neologizmy.	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
Poprawność gramatyczna	4. Dziecko stosuje poprawną odmianę wyrazów np. nie myli już płci odmieniając wyrazy.	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
	5. Dziecko tworzy coraz bardziej złożone zdania.	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
	6. Dziecko chętnie podejmuje dyskusję na interesujące je tematy (np. dinozaury, zmiana pór roku).	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
	7. Dziecko zadaje pytania.	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
Nadawanie i odbieranie komunikatów	8. To, co mówi dziecko jest rozumiane przez dorosłych (rodziców, panią w przedszkolu).	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
	9. Dziecko jest rozumiane przez inne dzieci (np. w przedszkolu).	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
	10. Dziecko potrafi powiedzieć o swoich potrzebach.	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
Kultura wypowiedzi	11. Do starszych, nieznanym osobom zwraca się „pan, pani”, zna formy grzecznościowe.	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
	12. Dziecko zna i stosuje formy grzecznościowe w codziennych sytuacjach np. proszę, dziękuję, dzień dobry, przepraszam.	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
	13. Dziecko dostosowuje to, jak mówi do cech odbiorcy – do małych dzieci stara się mówić w sposób bardzo prosty, dorosłym próbuje zrozumiale wyrazić swoje zdanie – zastanawia się nad doбором słów.	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
Podlicz znaki X w każdej kolumnie:		...	...	...	...	...

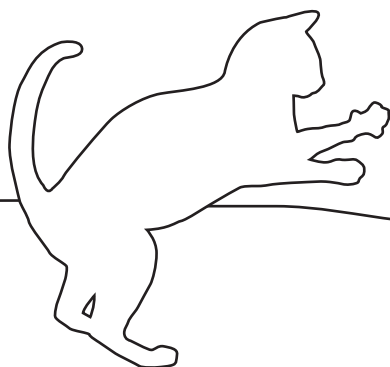
9. Kwestionariusz dla rodziców i nauczycieli: *Regulacja emocji przez dziecko*

INSTRUKCJA

- Obserwuj uważnie dziecko przez kilka dni, przypomnij sobie jego zachowania z ostatnich 2-3 tygodni, porozmawiaj z innymi codziennymi opiekunami dziecka.
- Zwróć uwagę, jak zachowuje się dziecko, gdy odczuwa intensywne – pozytywne lub negatywne – emocje oraz gdy widzi, kiedy ktoś inny silnie przeżywa daną sytuację.

Postaw znak X w wybranym polu

Nazywanie emocji	1. Dziecko potrafi opisać to, co czuje („Jestem smutny, jest mi przykro, bardzo się cieszę, zezłościłem się”) i jest to zgodne z tym, co przejawia.	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
	2. Dziecko zauważa i określa, jakie emocje mogą odczuwać inne osoby/zwierzęta/zabawki („Misiowi będzie smutno, gdy pójde do przedszkola, bo zostanie sam”).	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
Korzystanie z wiedzy o emocjach	3. Na podstawie obserwowanej sytuacji dziecko trafnie przewiduje, co może poczuć inna osoba lub ono samo (np. babcia się ucieszy, gdy przyniosę jej laurkę).	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
	4. Dziecko potrafi wczuć się w stan emocjonalny innej osoby (jest przejęte, poruszone, gdy widzi, że komuś jest smutno, albo gdy ktoś jest zły i złości się).	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
	5. Rozpoznaje sytuacje, w których inni mogą potrzebować wsparcia emocjonalnego, np. wie, kiedy ktoś może potrzebować pocieszenia.	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
	6. Dziecko potrafi dostosować okazywanie emocji do miejsca, w którym się znajduje i osób, które z nim są (mówi ciszej na cmentarzu).	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
	7. Dziecko umie powstrzymać wybuchy emocji (pozytywnych i negatywnych).	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
Podlicz znaki X w każdej kolumnie:		...	...	...	...	...

10. Kwestionariusz dla rodziców i nauczycieli: Termometr emocji dziecka

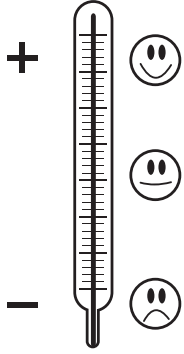
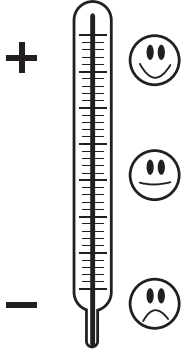
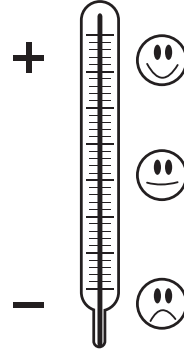
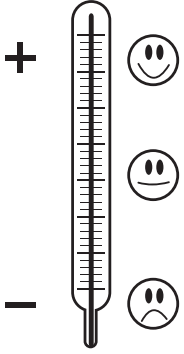
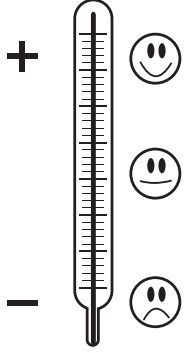
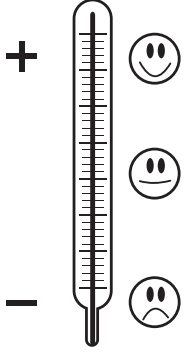
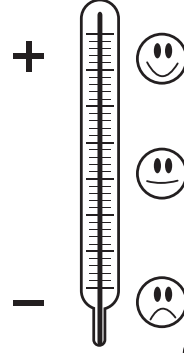
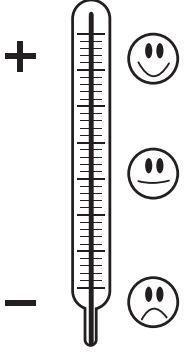
INSTRUKCJA

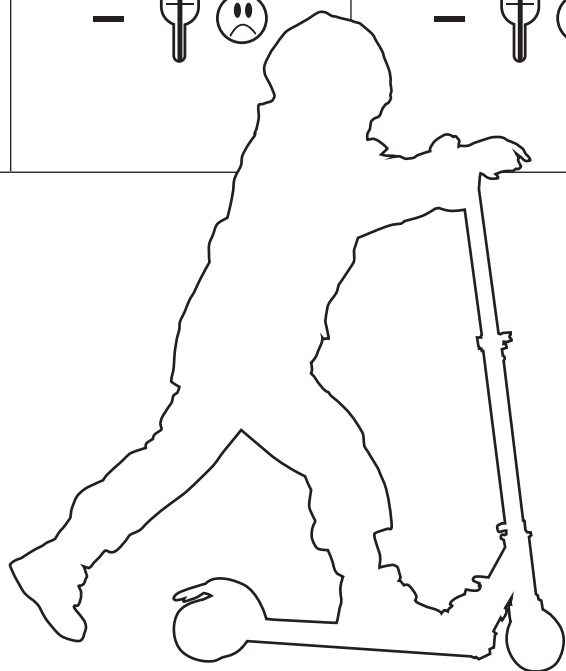
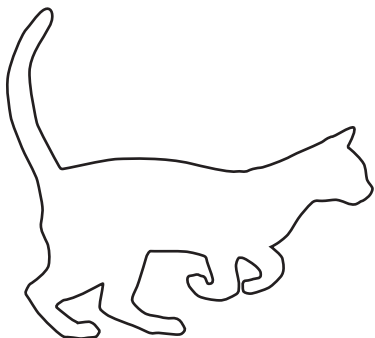
- Po obserwacji dziecka w jakiejś sytuacji (codziennej albo nowej dla niego, trudnej emocjonalnie, zaskakującej, konfliktowej, ekscytującej) określ, w jakim dziecko było nastroju.
- Warto o to samo poprosić inne osoby dobrze znające dziecko i potem porównać swoje oceny.
- Częste wykorzystywanie „termometru emocji” uczy większej wrażliwości na uczucia i nastroje dziecka, co powoduje, że lepiej rozumiemy jego zachowania.
- Zachęcamy do częstego powtarzania obserwacji w różnych sytuacjach i o różnych porach dnia.
- Na podziałce „termometru” należy zaznaczyć nastrój, w jakim jest aktualnie dziecko (ile „ma stopni”).
- Można samemu w zależności od potrzeby wybierać nowe (inne od wymienionych niżej) sytuacje i opisać je na skali termometru.

Nastroje dziecka w ciągu dnia – w czasie rutynowych czynności/zajęć

Nastrój dziecka po przebudzeniu	Nastrój dziecka przed śniadaniem	Nastrój dziecka w trakcie zabawy	Nastrój dziecka przed południowym snem
Nastrój dziecka po obiedzie	Nastrój dziecka na spacerze	Nastrój dziecka w czasie kąpieli	Nastrój dziecka przed snem

Nastroje dziecka w różnych sytuacjach

Nastój dziecka, gdy mu się czegoś zakazuje	Nastój dziecka, gdy się je karci, zwraca uwagę	Nastój dziecka, gdy się je chwali	Nastój dziecka, gdy otrzymuje prezent
			
Nastój dziecka gdy zostaje w domu z mniej znaną osobą	Nastój dziecka w nowym dla niego miejscu	Nastój dziecka, gdy coś zepsuło/zniszczyło	Nastój dziecka, gdy inne dziecko coś mu zabrało/zepsuło
			

11. Kwestionariusz dla rodziców i nauczycieli: Jak twórcze jest dziecko?**INSTRUKCJA**

- Obserwuj dziecko przez kilka dni, ale przypomnij sobie też sytuacje z ostatnich 2-3 tygodni.
- Zwróć uwagę na sposób, w jaki dziecko się bawi, jak organizuje swój czas.
- Przejrzyj wykonane w ostatnim czasie jego prace plastyczne – rysunki, malunki, ulepanki, wydzieranki, laurki, budowle z klocków, wykonane przebrania dla lalek.

Postaw znak X w wybranym polu

1. Dziecko samodzielnie wymyśla sobie nowe zabawy.	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
2. Dziecko potrafi wykorzystywać w zabawie zwykle przedmioty znajdujące się w domu (garnki, koce, poduszki).	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
3. Dziecko nadaje przedmiotom i zabawkom różne znaczenia (często je zmienia, stosuje w nowy sposób).	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
4. Dziecko lubi „bawić się słowami” (np. wymyśla rymowanki, zagadki, pieszczotliwe określenia).	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
5. Prace plastyczne lubi wykonywać różnymi technikami (farby, kredki, plastelina itp.).	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
6. Tematyka prac plastycznych dziecka jest różnorodna, choć bywają momenty, kiedy dominuje jeden motyw.	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
7. Dziecko bardzo lubi słuchać opowiadań, samo wymyśla różne zakończenia.	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
8. Dziecko opowiadając coś, zbacza z głównego wątku i wprowadza wiele dygresji, rozpoczyna wiele tematów naraz i ich nie kończy.	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
9. Dziecko tworzy wiele nowych słów, wymyśla „własne” nazwy na przedmioty codziennego użytku – ołówek, plecak, śniadaniówkę.	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
10. Dziecko lubi zmieniać układ przedmiotów/mebli w swoim otoczeniu.	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
11. Dziecko znajduje dużo problemów i zadaje pytania (np. po co tygrysowi ogon, czy banan ma pestki).	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
12. Dziecko samo, według swojej logiki, próbuje wyjaśniać interesujące je zjawiska (kombinuje) (np. jak ludzie chodzą po drugiej stronie planety, gdzie jest księżyc w ciągu dnia).	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
13. Dziecko buduje z klocków własne konstrukcje (buduje nie tylko z gotowej instrukcji).	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
14. Dziecko zwraca uwagę na to, w co jest ubrane, samo lubi wymyślać sobie stroje i przebrania.	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
Ile znaków X postawiłeś w każdej kolumnie:	...	...	...	...	...

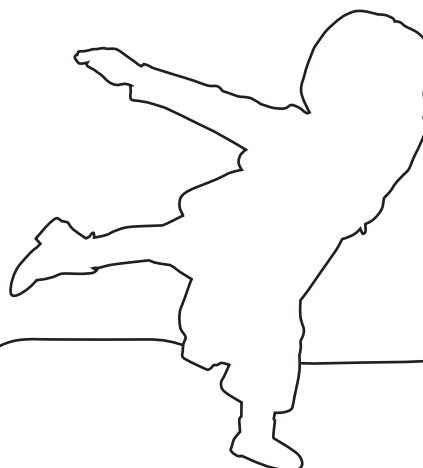

12. Kwestionariusz dla rodziców i nauczycieli: *Rozwój poznawczy dziecka*

INSTRUKCJA

- Pomyśl o tym, jak funkcjonuje dziecko – czy umie się skupić, jak długo jest uważne, jaka jest jego pamięć?
- Nie wszystkie dzieci rozwijają się w tym samym tempie, a poza tym w różnych obszarach mają różne osiągnięcia.
- Przeczytaj opis zachowania dziecka po lewej i po prawej stronie – a potem postaw znak X na strzałce albo bliżej lewego opisu albo bliżej prawego, zgodnie z tym, jak spostrzegasz dziecko.
- Swoje obserwacje powtarzaj co 2-3 miesiące.

Dzieci młodsze (w wieku ok 2/3 lat)	Postaw znak X na strzałce	Dzieci starsze (w wieku ok 5/6 lat)
<ul style="list-style-type: none"> • Dziecko potrafi się bawić zabawką zgodnie z jej przeznaczeniem. Gdy zauważy inny ciekawy przedmiot porzuca aktualną aktywność. 	↔	<ul style="list-style-type: none"> • W zabawie dziecko wykorzystuje przedmioty i wymyśla im inne przeznaczenie, zaczynają się zabawy w role i stwarzanie całego wyobrażonego świata.
<ul style="list-style-type: none"> • Dziecko nie potrafi zrozumieć odstępu czasowego (lub następstw wydarzeń) dotyczących sytuacji w przyszłości. Pytane o przeszłość nie potrafi odpowiedzieć, bądź zmyśla. 	↔	<ul style="list-style-type: none"> • Potrafi opowiadać o wydarzeniach z przeszłości, planuje przyszłość, zaczyna rozumieć i uwzględniać kolejność wydarzeń oraz związki przyczynowo-skutkowe.
<ul style="list-style-type: none"> • Nie rozumie, że przebranie się i założenie maski nie zmienia tożsamości osoby. 	↔	<ul style="list-style-type: none"> • Dziecko rozpoznaje osobę, która przebiera się za kogoś innego (rozpoznaje w św. Mikołaju swojego wuja).
<ul style="list-style-type: none"> • Po rozsunięciu ciągu klocków, dziecko stwierdza, że jest ich więcej niż przed rozsunięciem, nawet po ponownym przeliczeniu. 	↔	<ul style="list-style-type: none"> • Dziecko rozumie, że rozsunięcie ciągu klocków nie zmienia ich liczby.
<ul style="list-style-type: none"> • Nie rozumie odmiennej perspektywy. Opowiadając zdarzenia zakłada, że rozmówca ma tę samą wiedzę, co ono. 	↔	<ul style="list-style-type: none"> • Dziecko wie, że nie wszyscy mają taką samą wiedzę, jak ono, próbuje tłumaczyć szczegóły i kontekst swojego opowiadania.
<ul style="list-style-type: none"> • Dziecko zapamiętuje mimochodem, przy wykonywaniu różnych czynności przypominają mu się rzeczy związane z aktualnym działaniem. 	↔	<ul style="list-style-type: none"> • Potrafi zapamiętać rymowany wierszyk i piosenkę. Zaczyna rozumieć, że poprzez powtarzanie można coś zapamiętać.

13. Kwestionariusz dla rodziców i nauczycieli: *Rozwój moralny dziecka*

INSTRUKCJA

- Obserwuj dziecko przez kilka dni w różnych sytuacjach.
- Przypomnij też sobie sytuacje z ostatnich 2-3 tygodni.
- Zwracaj uwagę na sytuacje wymagające oceny moralnej – oceny zachowania dziecka i tego, jak samo dziecko ocenia zachowania kolegów i dorosłych lub postaci z filmów czy bajek.

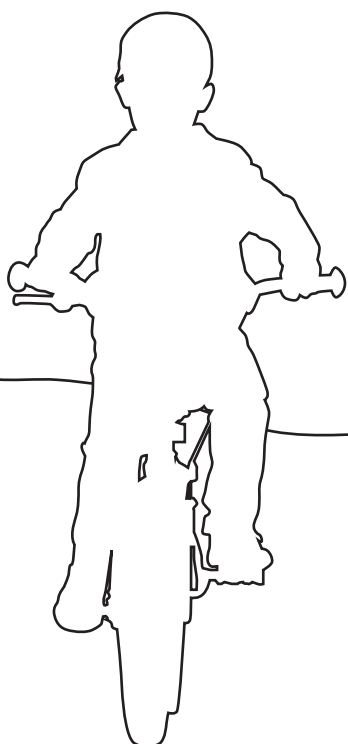
Postaw znak X w wybranym polu

1. Dziecko potrafi odróżnić dobre i złe zachowania (swoje lub bohatera książki/bajki).	zdecydowanie nie	raczej nie	trudno powiedzieć	raczej tak	zdecydowanie tak
2. Dziecko stopniowo zaczyna rozumieć, że zasady nie są narzucone, ale można je czasami negocjować.	zdecydowanie nie	raczej nie	trudno powiedzieć	raczej tak	zdecydowanie tak
3. Dziecko potrafi podporządkować się regułom w domu.	zdecydowanie nie	raczej nie	trudno powiedzieć	raczej tak	zdecydowanie tak
4. Dziecko potrafi podporządkować się regułom w przedszkolu.	zdecydowanie nie	raczej nie	trudno powiedzieć	raczej tak	zdecydowanie tak
5. Dziecko wie, za co można otrzymać nagrodę, a za co karę.	zdecydowanie nie	raczej nie	trudno powiedzieć	raczej tak	zdecydowanie tak
6. Dziecko oceniając zachowanie innych zaczyna dostrzegać nie tylko sam czyn, ale i intencję (można zbić talerz kradnąc cukierka lub pomagając zmywać naczynia – talerz jest zbity, ale intencje/kontekst były inne).	zdecydowanie nie	raczej nie	trudno powiedzieć	raczej tak	zdecydowanie tak
7. Dziecko zaczyna rozumieć, że ktoś mógł mu wyrządzić krzywdę niechcący.	zdecydowanie nie	raczej nie	trudno powiedzieć	raczej tak	zdecydowanie tak
8. Dziecko wie, że za zły czyn należy przeprosić lub naprawić wyrządzoną szkodę.	zdecydowanie nie	raczej nie	trudno powiedzieć	raczej tak	zdecydowanie tak
9. Dziecko wie, że należy się dzielić z innymi osobami (np. poczęstować cukierkiem, pobawić się wspólnie zabawką).	zdecydowanie nie	raczej nie	trudno powiedzieć	raczej tak	zdecydowanie tak
10. Dziecko wie, że należy pomagać innym (mamie, babci, koledze).	zdecydowanie nie	raczej nie	trudno powiedzieć	raczej tak	zdecydowanie tak
11. Dziecko szanuje przyrodę (zwierzęta i rośliny).	zdecydowanie nie	raczej nie	trudno powiedzieć	raczej tak	zdecydowanie tak
12. Dziecko szanuje sprzęty w domu, przedszkolu, na placu zabaw.	zdecydowanie nie	raczej nie	trudno powiedzieć	raczej tak	zdecydowanie tak
Ile znaków X postawiłeś w każdej kolumnie:	...	...	...	...	...

14. Kwestionariusz dla rodziców i nauczycieli: Inicjatywa dziecka**INSTRUKCJA**

- Zwróć uwagę, jak zachowuje się dziecko w sytuacji, kiedy ma do wykonania określone zadanie, samodzielnie lub w grupie.
- Pomyśl, jak reaguje na krytykę i pochwały.
- Zastanów się, jak reaguje na nowe zadania, ludzi i miejsca.
- Porozmawiaj z innymi opiekunami na opisane wyżej tematy.
- Do wyboru są trzy odpowiedzi: po lewej, w środku (znak ?) i po prawej.

Dziecko nie ma poczucia inicjatywy	Postaw znak X w wybranym polu			Dziecko ma poczucie inicjatywy
Kiedy dziecko ma coś do zrobienia...				
1. ... odkłada w czasie rozpoczęcie wykonania zadania, zajmuje się innymi rzeczami.	☐	☐ ? ☐	☐	2. ... od razu podejmuje się realizacji zadania bez względu na jego trudność.
Gdy proponujemy dziecku wyjście w nowe miejsce ...				
3. ... nie lubi nowości, opiera się, buntuje się przeciwko zmianom, jest niespokojne.	☐	☐ ? ☐	☐	4. ... wyraźnie cieszy się na nowe propozycje, lubi poznawać nowych ludzi i nowe miejsca.
W zabawie z rówieśnikami dziecko...				
5. ... nie proponuje nowych zabaw, woli się podporządkować grupie, nie potrafi kierować zabawą i grupą.	☐	☐ ? ☐	☐	6. ... chętnie proponuje innym różne działania, inicjuje zabawy, potrafi twórczo zaangażować się w zabawy proponowane przez innych, czasami lubi „rządzić”.
Kiedy dziecku coś nie wychodzi – wykonanie czynności, zadania...				
7. ... szybko się zniechęca, jest smutne, przygnębione, przestaje wierzyć w siebie i nie chce podejmować nowych zadań.	☐	☐ ? ☐	☐	8. ... próbuje doprowadzić zadanie do końca, prosi o pomoc i szuka rozwiązania, nadal chętnie podejmuje nowe wyzwania.
Obserwując dziecko w trakcie dnia odnosisz wrażenie, że...				
9. ... charakteryzuje się niskim poziomem energii, jest apatyczne, nie wykazuje chęci do zabawy.	☐	☐ ? ☐	☐	10. ... charakteryzuje się wysokim poziomem energii, jest aktywne, w ciągłym ruchu.
W rozmowach dziecko najczęściej opowiada o...				
11. ... przykrych wydarzeniach i wraca do niemiłych wspomnień.	☐	☐ ? ☐	☐	12. ... o przyjemnych doświadczeniach, lubi się nimi chwalić i o nich opowiadać innym.
Ile znaków X postawiłeś w każdej kolumnie:	...	...	...	Ile znaków X postawiłeś w każdej kolumnie:

III. Jakość instytucjonalnego środowiska dziecka

15. Kwestionariusz dla nauczycieli: Środowisko fizyczne w przedszkolu				
INSTRUKCJA				
<ul style="list-style-type: none"> Poniżej znajduje się kilka zdań dotyczących środowiska fizycznego przedszkola oraz sali przedszkolnej. Pomyśl o sali, w której przebywa Twoja grupa przedszkolaków. Możesz zapytać rodziców lub innych pracowników przedszkola o ich zdanie. 				
Postaw znak X w wybranym polu				
Zróżnicowanie	1. W przedszkolu często zmieniane są dekoracje, zgodnie z aktualnymi wydarzeniami, świętami, czy porą roku.	nie	?	tak
	2. Dzieci mają do dyspozycji różnego rodzaju zabawki, od bardzo prostych drewnianych klocków aż do rozbudowanych – np. „zestawów kuchennych”.	nie	?	tak
Dostępność	3. Zabawki w sali są łatwo dostępne dla dzieci, wszystko jest w zasięgu ich ręki.	nie	?	tak
	4. Każde dziecko w sali ma własny kącik/szufladę, w którym może trzymać swoje prace i rysunki.	nie	?	tak
Możliwość modyfikacji	5. W przedszkolu są takie miejsca (gazetka ścienna, specjalna ściana), które dzieci mogą urządzać według własnego pomysłu i na których wiszą ich prace plastyczne.	nie	?	tak
	6. Krzesła i meble można bez problemu przestawiać i organizować nową przestrzeń w sali.	nie	?	tak
Dopasowanie	7. Dzieci mają możliwość swobodnie i w ciszy odpocząć na poduchach, specjalnych matach lub materacach, kiedy mają taką potrzebę.	nie	?	tak
	8. W sali oprócz małych stoliczków i mebli z zabawkami jest duża przestrzeń do pracy i zabawy z dziećmi na podłodze (dywan lub mata).	nie	?	tak
	1. Toalety są dostosowane do wieku dzieci, zachęcają do samodzielnego załatwiania potrzeb fizjologicznych.	nie	?	tak
	2. Na terenie przedszkola jest ogrodzony plac zabaw z bezpiecznymi i różnorodnymi urządzeniami do zabawy.	nie	?	tak
Ile znaków X postawiłeś w każdej kolumnie:		...	...	...

16. Kwestionariusz dla nauczycieli: Klimat w przedszkolu**INSTRUKCJA**

- Przypomnij sobie swoje zachowanie jako nauczyciela w różnych sytuacjach przedszkolnych, szczególnie w kontaktach ze swoją grupą.

Postaw znak X w wybranym polu

1. Staram się jasno przedstawić dzieciom cele zajęć – zarówno te krótko-, jak i długoterminowe.	zdecydowanie nie	raczej nie	raczej tak	zdecydowanie tak
2. Bywa tak, że korzystam z pomysłów dzieci, np. odnośnie sposobu wykonania jakiegoś zadania lub organizacji pracy.	zdecydowanie nie	raczej nie	raczej tak	zdecydowanie tak
3. Zachęcam dzieci do samodzielnego stawiania pytań.	zdecydowanie nie	raczej nie	raczej tak	zdecydowanie tak
4. Odpowiadam na zadawane mi pytania wyczerpująco, nawet gdy nie zawsze pokrywają się z tematem zajęć lub wyjaśniam, dlaczego teraz nie mogę na to pytanie odpowiedzieć oraz kiedy odpowiem.	zdecydowanie nie	raczej nie	raczej tak	zdecydowanie tak
5. Jestem gotowa/gotowy pomagać dzieciom w radzeniu sobie z silnymi emocjami.	zdecydowanie nie	raczej nie	raczej tak	zdecydowanie tak
6. Wspieram dzieci w radzeniu sobie z emocjami, szczególnie tymi trudnymi.	zdecydowanie nie	raczej nie	raczej tak	zdecydowanie tak
7. Staram się zrozumieć punkt widzenia dzieci i to, jak spostrzegają różne sprawy.	zdecydowanie nie	raczej nie	raczej tak	zdecydowanie tak
8. Dopuszczam czasem realizację tego, co zaproponują dzieci.	zdecydowanie nie	raczej nie	raczej tak	zdecydowanie tak
9. Daję dzieciom do zrozumienia, że wierzę, iż poradzą sobie z nawet trudnymi zadaniami.	zdecydowanie nie	raczej nie	raczej tak	zdecydowanie tak
10. Pracuję nad tym, aby stworzyć w sali atmosferę spokoju i akceptacji.	zdecydowanie nie	raczej nie	raczej tak	zdecydowanie tak
11. Upewniam się, że dzieci dobrze zrozumiały, to co mają zrobić.	zdecydowanie nie	raczej nie	raczej tak	zdecydowanie tak
12. Umieję zorganizować tak pracę grupy, by nawet dzieci, które niechętnie pracują razem zaczynały ze sobą współpracować.	zdecydowanie nie	raczej nie	raczej tak	zdecydowanie tak
13. Potrafię tak zorganizować czas, żeby nawiązać w ciągu dnia kontakt z każdym dzieckiem w grupie.	zdecydowanie nie	raczej nie	raczej tak	zdecydowanie tak
14. Stwarzam okazje do jasnej komunikacji z rodzicami dzieci.	zdecydowanie nie	raczej nie	raczej tak	zdecydowanie tak
15. Przekazuję rodzicom pozytywne informacje na temat dzieci.	zdecydowanie nie	raczej nie	raczej tak	zdecydowanie tak
16. Zachęcam rodziców do zadawania mi pytań.	zdecydowanie nie	raczej nie	raczej tak	zdecydowanie tak
17. Tworzę taką atmosferę, w której rodzice nie krępują się mówić mi o swoich wątpliwościach, o tym, co ich niepokoi.	zdecydowanie nie	raczej nie	raczej tak	zdecydowanie tak
18. Umożliwiam rodzicom włączanie się w różne działania w ramach przedszkola (np. festyn, pieczenie ciast).	zdecydowanie nie	raczej nie	raczej tak	zdecydowanie tak
19. Stwarzam różne możliwości wzajemnego poznania się rodziców dzieci z mojej grupy.	zdecydowanie nie	raczej nie	raczej tak	zdecydowanie tak
Ile znaków X postawiłeś w każdej kolumnie:	...	...	...	...

17. Kwestionariusz dla nauczycieli: System organizacji przedszkola

INSTRUKCJA

- Pomyśl o różnych zjawiskach, które obserwujesz w swojej placówce: jak traktowani są ludzie (pracownicy, rodzice, dzieci), jak zorganizowana jest przestrzeń fizyczna, jaka jest atmosfera?
- Porozmawiaj, jakie odczucia w opisanych obszarach mają inni zainteresowani (rodzice, pracownicy).

Co jest ważne:

- „filozofia placówki”: sposób realizacji zadań opiekuńczych i wychowawczych
- kontakty placówki ze światem zewnętrznym: miejsce placówki na mapie społeczności lokalnej, kontakty z otoczeniem
- perspektywa czasowa, w jakiej działa placówka: głównie doraźna *tu i teraz*, czy też uwzględniająca przyszłość dzieci

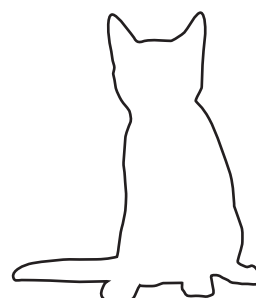
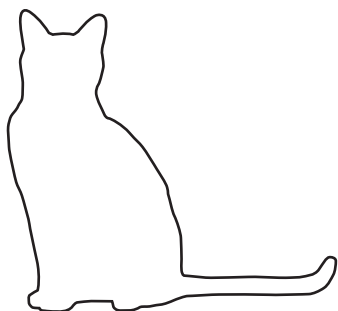
System organizacji placówki

Zamknięty:
może dawać
poczucie
bezpieczeństwa,
ale ogranicza
autonomię

Otwarty:
daje autonomię,
ale może
ograniczać
poczucie
bezpieczeństwa

Postaw znak X w wybranym polu

1. Wyraźnie i w sposób nie podlegający dyskusji określone role nauczycieli i dzieci, dyrekcji, innych pracowników przedszkola.	tak	raczej tak	raczej nie	nie
2. Konieczność podporządkowania się zasadom.	tak	raczej tak	raczej nie	nie
3. Konsultowanie decyzji dyrekcji, współdecydowanie, praca zespołowa.	nie	raczej nie	raczej tak	tak
4. Rezerwa wobec nowych metod pracy (np. <i>e-learning</i> , <i>tutoring</i> rówieśniczy, praca projektowa, praca w grupach, likwidacja podziału na grupy wiekowe).	tak	raczej tak	raczej nie	nie
5. Gotowość do wprowadzania zmian, np. związanych z reformami w systemie edukacji, chorobami lub specjalnymi potrzebami niektórych dzieci.	nie	raczej nie	raczej tak	tak
6. Zachęcanie dzieci, rodziców, pracowników do zgłaszania wątpliwości, zadawania pytań.	nie	raczej nie	raczej tak	tak
7. Celem najważniejszym jest realizacja programu wychowania przedszkolnego.	tak	raczej tak	raczej nie	nie
8. Przedszkole współpracuje w różnych formach z rodzinami dzieci i lokalnym otoczeniem.	nie	raczej nie	raczej tak	tak
9. Przedszkole pobudza w różnych formach rozwój społeczności lokalnej – kultywowanie tradycji, współorganizowanie ważnych wydarzeń.	nie	raczej nie	raczej tak	tak
10. Przedszkole zachęca nauczycieli do poszerzania zakresu swych umiejętności wykraczających poza program wychowania przedszkolnego.	nie	raczej nie	raczej tak	tak
Ile znaków X postawiłeś w każdej kolumnie:	...	...	...	...

18. Kwestionariusz dla nauczycieli: RAZEM**INSTRUKCJA**

- Pomyśl o ostatnich dniach pracy z dziećmi, przypomnij sobie różne sytuacje: co robisz najczęściej?, na co kładziesz nacisk?
- Przypomnij sobie początek roku szkolnego – co się zmieniło od tego czasu w sposobie pracy z dziećmi?
- Pomyśl też o tym, co jest dla Ciebie ważne podczas organizowania pracy z dziećmi.
- W każdym bloku R, A, Z, E, M wybierz te zdania, które dobrze charakteryzują Twój sposób pracy i Twoje przekonania.

Postaw znak X w wybranych kratkach

Relacje	☐ Często organizuję dzieciom zadania i zabawy w parach i grupach o różnej wielkości. ☐ Rozmawiam z dziećmi o zasadach i normach społecznych, o zachowaniu się w różnych sytuacjach. ☐ Dzieci mają różne obowiązki w przedszkolu (dyżurny grupowy, szef grupy zadaniowej, nauczyciel innych dzieci, organizator wystaw). ☐ Zachęcam do zabaw z podziałem na role. ☐ Proponuję dzieciom zadania do realizacji poza przedszkolem – z dziadkami, rodzicami, starszymi i młodszymi kolegami, rodzeństwem.				
Aktywność	☐ Zachęcam dzieci do zadawania pytań, do wyrażania wątpliwości. ☐ Zachęcam do eksperymentowania z różnymi przedmiotami i używania ich także w sposób nietypowy. ☐ Często zmieniam układ sali przedszkolnej – zmiana układu stolików i krzesełek, wykorzystanie korytarzy, holu, ogródka, schodów. ☐ Zachęcam dzieci do częstej zmiany pozycji ciała w czasie zajęć. ☐ Zachęcam dzieci do szukania pozycji wygodnej dla siebie – stosownie do rodzaju zadania, zabawy. ☐ Zachęcam dzieci do samodzielności. ☐ Włączam dzieci w podejmowanie decyzji, zachęcam do przejawiania własnej inicjatywy.				
Zabawa	☐ Wprowadzam różne zabawy ruchowe w trakcie realizacji zadań (skakanie podczas sylabizowania, tworzenie z siebie zbiorów liczbowych, poruszanie się po klasie zgodne z kierunkami świata, malowanie w powietrzu). ☐ Wykorzystuję w formie zabaw rytmizowanie, wierszyki, piosenki, wyliczanki, które pozwalają dziecku porządkować wiedzę o świecie oraz ćwiczyć pamięć i uwagę. ☐ Wprowadzam zabawy i gry z regułami. ☐ Zachęcam dzieci do bawienia się w różnych miejscach sali i do wykorzystywania różnych przedmiotów jako zabawek. ☐ Często razem z dziećmi zmieniamy urządzenie kącików do zabawy i wymyślamy nowe kąciki.				
Emocje	☐ Gdy opowiadam dzieciom jakieś historyjki albo czytam książeczki – rozmawiamy potem o bohaterach, jak się czuli i z jakich powodów. ☐ Gdy zdarzy się w grupie jakaś sytuacja trudna – rozmawiamy potem o tym, jak się czuliśmy, a po czym to widać. ☐ Razem szukamy różnych sposobów na to, jak kogoś pocieszyć, jak się uspokoić np. przed snem albo gdy ktoś nam sprawił przykrość czy zezłościł albo niechcący oblał wodą nasz rysunek, pokazujemy to w formie scenek. ☐ Staram się tworzyć sytuacje, w których dzieci poczuć różne emocje: np. oczekiwanie na swoją kolejkę w grze, oczekiwanie z rozpoczęciem zabaw, aż wszyscy skończą rysować, radość ze znalezienia miejsca na powieszenie wszystkich wykonanych rysunków, niepokój, czy wszyscy rodzice przyjdą na przedstawienie. ☐ Mam świadomość, że praca z emocjami dotyczy całej gamy emocji, czyli pozytywnych i negatywnych, silnych i słabych.				
Miejsce	☐ Organizuję wycieczki do ważnych miejsc w okolicy (biblioteka, poczta, fryzjer, magiel, urząd gminy, gospodarstwo rolne, remiza strażacka, dom seniora). ☐ Zapraszam różne ważne i ciekawe osoby „z sąsiedztwa” – dziadkowie, lekarz, policjant, student, gospodarz, wójt, sołtys. ☐ Włączam dzieci w organizowanie, przygotowywanie i podsumowanie wypraw poza przedszkole. ☐ Uwzględniam w kalendarzu pracy ważne wydarzenia w społeczności lokalnej, imprezy regionalne, rocznice, tradycje lokalne (np.: dożynki, festyny osiedlowe, święta religijne, nadanie nazwy ulicy lub osiedla, ważne rocznice). ☐ Mam świadomość, że dzieci powinny już w przedszkolu budować poczucie dumy ze swojej małej i dużej ojczyzny, z tradycji i ludzi w niej żyjących.				
Ile znaków X postawiłeś w każdej kolumnie:	Relacje	Aktywność	Zabawa	Emocje	Miejsce
	...	...	...	...	...

IV. Funkcjonowanie dziecka w instytucji

19. Kwestionariusz dla rodziców i nauczycieli: <i>Strategie radzenia sobie przez dziecko w sytuacjach trudnych</i>			
INSTRUKCJA			
<ul style="list-style-type: none"> Przypomnij sobie zachowanie dziecka w różnych trudnych sytuacjach w przedszkolu/domu. Przeczytaj zdania od 1 do 4 najpierw w grupie A. Przeczytaj zdania od 1 do 4 w grupie B. Przeczytaj zdania od 1 do 4 w grupie C. 			
Postaw znak X w wybranych kratkach			
A. Strategia 1. Aktywność, samodzielność „Ja”	1. Kiedy dziecko ponosi we własnych oczach porażkę (np. źle odpowie, coś mu nie wyszło), jest smutne lub zezłoszczone, ale stara się podejmować kolejne próby.	☐	
	2. Dziecko po kłótni z kolegami jest w złym nastroju, jednak po chwili chce dojść z nimi do porozumienia i pogodzić się.	☐	
	3. Kiedy dziecku coś idzie nie po jego myśli albo popełni jakiś błąd, chce to naprawić.	☐	
	4. Dziecko jest wytrwałe w dążeniu do celu, nawet gdy pojawiają się przeszkody.	☐	
B. Strategia 2. Bierność, wycofanie, unikanie „Nikt”	5. Kiedy dziecku coś się nie udaje (np. uzna, że jego praca jest gorsza od innych), poddaje się, jest mu wszystko jedno.	☐	
	6. Dziecko w trudnych chwilach zamyka się w sobie, nie ma ochoty z nikim rozmawiać, odsuwa się.	☐	
	7. W trudnych chwilach dziecko spędza czas samo, nie dopuszcza innych osób do siebie.	☐	
	8. Dziecko po kłótni z kolegami spędza dużo czasu samo, nie chce z nikim rozmawiać, ani nie dąży do porozumienia.	☐	
C. Strategia 3. Dążenie do uzyskania pomocy, poszukiwanie jej „Dorosły”	9. Kiedy dziecko jest smutne, chce porozmawiać z dorosłym o swoich problemach.	☐	
	10. Dziecko w trudnych chwilach zwraca się do dorosłych o pomoc.	☐	
	11. Kiedy dziecko się pokłóci z kolegami, prosi dorosłych o rozwiązanie problemu.	☐	
	12. W trudnych chwilach dziecko nie chce być samo, spędza dużo czasu z dorosłymi.	☐	
Ile znaków X postawiłeś w każdej grupie	A . „Ja”	B. „Nikt”	C. „Dorosły”
	...	...	...

20. Kwestionariusz dla nauczycieli: *Strategie adaptacji dziecka w przedszkolu*

INSTRUKCJA

- Obserwuj uważnie dziecko przez kilka dni, ale przypomnij też sobie jego zachowania z ostatnich 2–3 tygodni.
- Porozmawiaj z osobami, które się nim na co dzień zajmują w przedszkolu.
- W każdym bloku zdań – A, B, C – wybierz te, które dobrze opisują zachowanie dziecka.

Na co zwracać uwagę:

- zachowanie dziecka w kontaktach z nauczycielami i innymi dorosłymi w przedszkolu
- zachowanie dziecka w kontaktach z dziećmi w grupie
- zachowanie dziecka w czasie zabawy, zajęć, posiłków, w łazience, na spacerze, przy przyprawdazaniu i odbieraniu przez rodziców z przedszkola

Postaw znak X w wybranych kratkach

Strategia twórcza	☐ Dziecko spontanicznie zwraca się o pomoc do nauczyciela, gdy ma jakiś problem. ☐ Dziecko łatwo nawiązuje kontakty z rówieśnikami. ☐ Dziecko chętnie wykonuje polecenia nauczyciela. ☐ Dziecko chętnie uczęszcza do przedszkola. ☐ Dziecko z powodzeniem wypełnia zadania związane z zajęciami w przedszkolu. ☐ Dziecko jest otwarte i ciekawe tego, co dzieje się wokół niego. ☐ Dziecko potrafi wyrażać swoje potrzeby. ☐ Dziecko potrafi wyrażać swoje upodobania i zainteresowania. ☐ Dziecko potrafi radzić sobie z trudnymi emocjami (mówi o nich, zwraca się po pomoc). ☐ Dziecko rzadko jest agresywne, raczej stara się szukać „pokojowych” rozwiązań.						
Strategia wycofania	☐ Dziecko jest nieśmiałe. ☐ Dziecko z trudnością włącza się do nowych zajęć/zadań/zabaw. ☐ Dziecko niechętnie współpracuje z innymi dziećmi w różnych sytuacjach. ☐ Dziecko często bawi się/rysuje/działa w ten sam/podobny sposób. ☐ Dziecko woli bawić się/pracować nad zadaniem samo niż z innymi dziećmi. ☐ Dziecko sprawia wrażenie zalnęknionego, obawiającego się czegoś. ☐ Dziecko znacząco rzadziej niż pozostałe dzieci wyraża spontanicznie swoje potrzeby. ☐ Dziecko jest małowówne, raczej milczące. ☐ Dziecko wykonuje polecenia nauczyciela „bez szemrania”, nie wnosi swoich pomysłów. ☐ Dziecko nie przejawia inicjatywy w wykonywanych działaniach.						
Strategia buntu	☐ Dziecko w kontaktach z rówieśnikami często złości się, płacze, obraża się i grymasi. ☐ Dziecko szybko się denerwuje i trudno mu zapanować nad złością. ☐ Dziecko nawiązuje relacje z rówieśnikami w oparciu o zaczepki, złośliwości i agresję. ☐ Dziecko długo przeżywa nawet drobne niepowodzenia. ☐ Reakcje emocjonalne dziecka są często zbyt silne w stosunku do ich przyczyny. ☐ Dziecko wyraża swoje niezadowolenie poprzez silny gniew, złość, krzyk, rzucanie przedmiotami. ☐ Dziecko często odmawia uczestnictwa w zajęciach proponowanych przez nauczyciela. ☐ Dziecko mimo, iż coś umie, odmawia wykonania czynności („na złość”). ☐ Dziecko nawiązuje kontakty z dorosłymi w oparciu o złość i agresję. ☐ Dziecko wyładowuje swoją złość na otaczających je przedmiotach.						
Policz znaki X w każdej grupie:	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th style="width: 33%;">A. Strategia twórcza</th> <th style="width: 33%;">B. Strategia wycofania</th> <th style="width: 33%;">C. Strategia buntu</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td style="text-align: center;">...</td> <td style="text-align: center;">...</td> <td style="text-align: center;">...</td> </tr> </tbody> </table>	A. Strategia twórcza	B. Strategia wycofania	C. Strategia buntu	...	...	...
A. Strategia twórcza	B. Strategia wycofania	C. Strategia buntu					
...	...	...					

21. Kwestionariusz dla nauczycieli: Dziecko w grupie

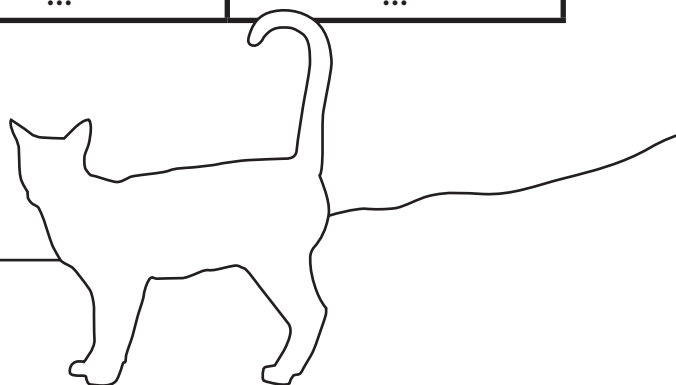
INSTRUKCJA

- Uważnie obserwuj dziecko przez kilka kolejnych dni, przypomnij sobie zachowania dziecka podczas zabaw i zajęć grupowych z ostatnich 2–3 tygodni.
- Porozmawiaj z innymi pracownikami na temat tego, jak dziecko zachowuje się podczas zabawy grupowej lub pracy w grupie.
- Zwróć uwagę, czy podczas pracy i zabawy w grupie dziecko: jest aktywne, przejmuje inicjatywę, zadaje pytania, gdy nie rozumie pomysłów innych dzieci, potrafi obronić swoje pomysły, szanuje zdanie innych, dopuszcza innych do głosu.
- W wybranych kratkach postaw znak X.

Postaw znak X w wybranych kratkach

W czasie zabaw albo zajęć grupowych dziecko ...

A. Postawa twórcza	☐ ... jest aktywne, przedstawia innym swoje pomysły. ☐ ... często samo inicjuje zabawy. ☐ ... jest ciekawe pomysłów innych dzieci. ☐ ... tłumaczy innym dzieciom to, czego nie rozumieją. ☐ ... rozważa, ustala z innymi dziećmi, który pomysł jest najlepszy. ☐ ... potrafi obronić swój pomysł, ale dopuszcza innych do głosu. ☐ ... czasami może mieć problemy by komuś ustąpić.		
B. Postawa bierna	☐ ... w grupie raczej siedzi z boku i przypatruje się, co robią inni. ☐ ... nie przedstawia swoich pomysłów innym, nawet gdy jakieś ma. ☐ ... często milczy, trzeba je namawiać, aby się odezwało. ☐ ... wycofuje się, kiedy inne dzieci proszą je, aby coś powiedziało albo zrobiło. ☐ ... jest mu obojętne, z kim będzie w zabawie. ☐ ... woli role „drugoplanowe”. ☐ ... nie dyskutuje z innymi dziećmi w grupie, nie przeciwstawia się im.		
C. Postawa konformistyczna	☐ ... często przedstawia pomysł taki sam lub podobny do tego, który przedstawiają koledzy. ☐ ... zgadza się na wszystko, o co poproszą go inne dzieci. ☐ ... nie broni własnego punktu widzenia. ☐ ... jeśli innym nie podoba się jego pomysł, od razu zmienia go na inny. ☐ ... potakuje na wszystko, co wymyślą koledzy w grupie. ☐ ... stara się wykonywać wszystkie czynności tak samo, jak koledzy. ☐ ... często w tym, co robi naśladuje inne dzieci (np. podobnie rysuje).		
Ile znaków X postawiłeś w każdej grupie	A. Postawa twórcza	B. Postawa bierna	C. Postawa konformistyczna
	...	...	...

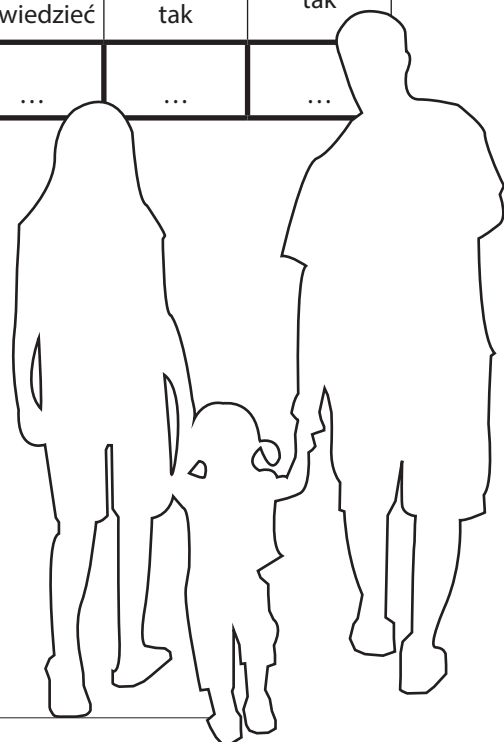

22. Kwestionariusz dla rodziców: Zadowanie dziecka z przedszkola**INSTRUKCJA**

- Przypomnij sobie zachowania dziecka z ostatnich 2-3 tygodni – jakie są reakcje dziecka na rozmowy dorosłych, dotyczące przedszkola.
- Porozmawiaj z osobami, które znają dziecko i spędzają z nim czas (np. dziadkowie, opiekunka).
- Zwróć uwagę na treść opowieści dziecka na temat przedszkola, wychowawców, innych dzieci, zabaw, posiłków, emocji związanych z przedszkolem, jak zachowuje się dziecko podczas wychodzenia do przedszkola i wracania do domu.

Postaw znak X w wybranym polu

1. Dziecko najczęściej chętnie idzie codziennie rano do przedszkola.	nie	raczej nie	trudno powiedzieć	raczej tak	tak
2. Zdarza się, że nie chce od razu wracać do domu, gdy po nie przychodzimy.	nie	raczej nie	trudno powiedzieć	raczej tak	tak
3. Chętnie opowiada o tym, co się wydarzyło w przedszkolu, co robiło.	nie	raczej nie	trudno powiedzieć	raczej tak	tak
4. Chętnie opowiada o swoich nauczycielach i nauczycielkach, widać, że je lubi.	nie	raczej nie	trudno powiedzieć	raczej tak	tak
5. Chętnie opowiada o swoich koleżankach i kolegach z grupy.	nie	raczej nie	trudno powiedzieć	raczej tak	tak
6. Chętnie pokazuje, czego się w przedszkolu nauczyło.	nie	raczej nie	trudno powiedzieć	raczej tak	tak
7. Powtarza w domu w swoich zabawach to, co działo się w przedszkolu.	nie	raczej nie	trudno powiedzieć	raczej tak	tak
8. Lubi pochwalić się swoimi nowymi osiągnięciami – tym, czego się nauczyło w przedszkolu.	nie	raczej nie	trudno powiedzieć	raczej tak	tak
9. Chciałoby się spotykać ze swoimi kolegami z przedszkola po południu.	nie	raczej nie	trudno powiedzieć	raczej tak	tak
10. Gdy dziecko jest chore albo z innego powodu musi zostać w domu chce iść do przedszkola.	nie	raczej nie	trudno powiedzieć	raczej tak	tak
Policz znaki X w kolumnach	...	...	...	...	...

23. Kwestionariusz dla rodziców: *Aktywność i postępy dziecka w przedszkolu*

INSTRUKCJA

- Przypomnij sobie dziecko sprzed kilku miesięcy oraz jego zachowania z ostatnich 2–3 tygodni i zastanów się, czy zauważasz jakieś zmiany.
- Porozmawiaj z osobami, które je znają i spędzają z nim czas (np. dziadkowie, rodzice kolegów, dalsi krewni, inni nauczyciele). Zastanów się, z jaką nową wiedzą czy umiejętnościami dziecko wychodzi z przedszkola, czy i czym Cię zaskakuje.
- Zwróć uwagę na zachowanie dziecka w domu, u dziadków, na podwórku lub placu zabaw, u znajomych w codziennych sytuacjach (np. ubieranie się, jedzenie, robienie zakupów, na spacerze, podczas czytania, zabawy), w sali, w różnych miejscach w przedszkolu).

Postaw znak X w wybranym polu

Formy aktywności	1. Dziecko staje się coraz bardziej pomysłowe.	nie	raczej nie	raczej tak	tak
	2. Dziecko coraz dłużej potrafi się czymś zająć.	nie	raczej nie	raczej tak	tak
	3. Dziecko jest coraz bardziej samodzielne.	nie	raczej nie	raczej tak	tak
	4. Dziecko coraz chętniej pomaga w domu.	nie	raczej nie	raczej tak	tak
Poznanie i komunikacja	5. Dziecko zmienia swój sposób mówienia na coraz bardziej rozumiały.	nie	raczej nie	raczej tak	tak
	6. Dziecko coraz lepiej umie opowiadać o tym, co robi, co się wydarzyło.	nie	raczej nie	raczej tak	tak
	7. Dziecko zadaje coraz więcej pytań i domaga się odpowiedzi.	nie	raczej nie	raczej tak	tak
	8. Dziecko interesuje się wieloma sprawami, którymi dotąd się nie interesowało.	nie	raczej nie	raczej tak	tak
Emocje i kontakty społeczne	9. Dziecko coraz lepiej rozumie reguły życia społecznego.	nie	raczej nie	raczej tak	tak
	10. Dziecko potrafi coraz bardziej zgodnie bawić się z innymi dziećmi.	nie	raczej nie	raczej tak	tak
	11. Dziecko coraz lepiej radzi sobie ze swoimi emocjami (rozumie je, wyraża w sposób akceptowany społecznie).	nie	raczej nie	raczej tak	tak
	12. Dziecko coraz sprawniej radzi sobie w różnych nowych sytuacjach społecznych w domu i poza domem.	nie	raczej nie	raczej tak	tak
Ocena ogólna	13. Mam poczucie, że potrzeby mojego dziecka są w przedszkolu zaspokajane.	nie	raczej nie	raczej tak	tak
	14. Cieszę się z tego, w jaki sposób rozwija się moje dziecko.	nie	raczej nie	raczej tak	tak
Policz znaki X (policz razem znaki w dwóch kolumnach lewych i w dwóch kolumnach prawych)		...		...	

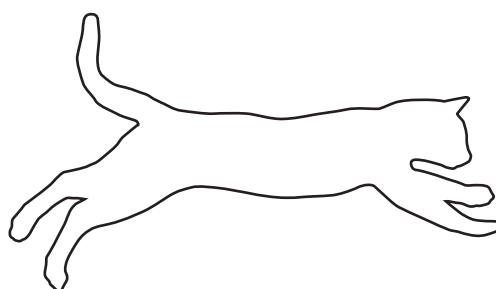
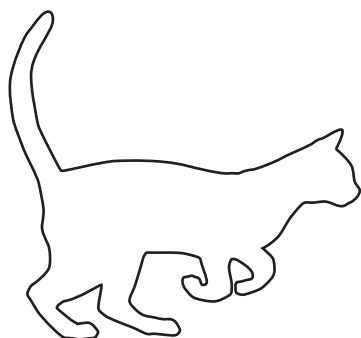

24. Kwestionariusz dla rodziców i nauczycieli: Dziecko w relacjach z dorosłymi**INSTRUKCJA**

- Obserwuj przez kilka dni zachowanie dziecka w kontaktach z różnymi osobami dorosłymi (znanymi i obcymi).
- Przypomnij sobie jego zachowanie z ostatnich kilku tygodni.

Postaw znak X w wybranym polu

1. Gdy dziecko jest odbierane z przedszkola z radością wita rodzica, przytula się i cieszy na jego widok.	nie	raczej nie	raczej tak	tak
2. Dziecko zwraca się do pracowników przedszkola z szacunkiem.	nie	raczej nie	raczej tak	tak
3. Dziecko zna poza swoim nauczycielem także innych nauczycieli i pracowników przedszkola (pamięta ich imiona, opowiada o rozmowie z nimi).	nie	raczej nie	raczej tak	tak
4. Dziecko jest przyjaźnie nastawione do wszystkich pracowników przedszkola i chętnie nawiązuje z nimi kontakt, gdy jest to możliwe.	nie	raczej nie	raczej tak	tak
5. W sytuacjach trudnych dziecko zwraca się do swojego nauczyciela „po ratunek”.	nie	raczej nie	raczej tak	tak
6. W sytuacjach trudnych dziecko zwraca się o pomoc również do innych pracowników przedszkola.	nie	raczej nie	raczej tak	tak
7. Nawet gdy dziecko ma swoją ulubioną panią w przedszkolu to chętnie kontaktuje się i słucha innych pracowników przedszkola.	nie	raczej nie	raczej tak	tak
8. Dziecko mówi nauczycielowi o swoich kłopotach (domowych i przedszkolnych).	nie	raczej nie	raczej tak	tak
9. Pochwały ze strony pracowników przedszkola są dla dziecka ważne i chętnie o nich opowiada w domu.	nie	raczej nie	raczej tak	tak
10. Dziecko przywołuje wypowiedzi pani z przedszkola i liczy się z jej zdaniem, np. „... a pani powiedziała”.	nie	raczej nie	raczej tak	tak
11. Dziecko chętnie spełnia prośby i polecenie nauczycieli.	nie	raczej nie	raczej tak	tak
12. Dziecko chętnie angażuje się w pomoc pani w przedszkolu, chętnie jej pomaga w różnych sytuacjach.	nie	raczej nie	raczej tak	tak
13. Dziecko zna osoby pracujące w przedszkolu (logopeda, psycholog, pani kucharka, pan woźny) i potrafi powiedzieć, czym się zajmują.	nie	raczej nie	raczej tak	tak
Policz znaki X (policz razem znaki w dwóch kolumnach lewych i w dwóch kolumnach prawych)	...		...	

25. Kwestionariusz dla rodziców i nauczycieli: Gotowość dziecka do pójścia do szkoły**INSTRUKCJA**

- Zastanów się nad ogólnym rozwojem dziecka, jego mocnych i słabych stronach.

Postaw znak X w wybranych kratkach

A. Gotowość emocjonalna	☐ Dziecko potrafi znieść rozłąkę z rodzicami na kilka godzin. ☐ Dziecko potrafi w sposób akceptowany przez otoczenie wyrażać swoje emocje. ☐ Dziecko jest w stanie poczekać na swoją kolej bez złoszczenia się czy grymaszenia. ☐ Dziecko potrafi nazwać to, jak się czuje lub co czuje inna osoba. ☐ Dziecko umie określać przyczyny stanów emocjonalnych (dlaczego ktoś jest smutny). ☐ Dziecko jest w stanie kontynuować swoje zachowanie mimo drobnych niepowodzeń i zazwyczaj kończy to, co rozpoczęło. ☐ Dziecko ma ulubione czynności, zabawy, gry, zadania i dąży do tego, aby być w nich jak najlepszym.		
B. Gotowość poznawcza	☐ Dziecko odróżnia litery od różnych „znaczków”. ☐ Dziecko potrafi nauczyć się na pamięć krótkiego, rymowanego wierszyka lub piosenki. ☐ Dziecko potrafi przewidywać wydarzenia na podstawie obserwowanej sytuacji. ☐ Dziecko potrafi opowiedzieć historię uwzględniając następstwa czasowe. ☐ Dziecko tworzy coraz bardziej rozbudowane i złożone zdania. ☐ Dziecko potrafi kategoryzować, porównywać i szeregować przedmioty. ☐ Dziecko potrafi przewidzieć efekt swojego działania w głowie (np: układając wieżę z klocków, wie, że gdy wyciągnie jeden z dołu to wieża się przewróci).		
C. Gotowość społeczna	☐ Dziecko zwraca się do nauczyciela „Pan/Pani” (proszę Pani). ☐ Dziecko potrafi rozpocząć i zakończyć rozmowę. ☐ Dziecko umie inicjować kontakty z innymi dziećmi. ☐ Dziecko potrafi wykonywać polecenia innej osoby – dorosłego i kolegi. ☐ Dziecko jest otwarte na kontakty z innymi (ale i nie łatwowierne). ☐ Dziecko podczas rozwiązywania konfliktów z kolegami nie jest agresywne. ☐ Gdy dziecko w swoim działaniu na trafia na trudności zwraca się po pomoc do dorosłego.		
Policz znaki X w każdej grupie:	A. Gotowość emocjonalno-motywacyjna	B. Gotowość poznawcza	C. Gotowość społeczna
	...	...	...

Instytut Badań Edukacyjnych

Głównym zadaniem Instytutu jest prowadzenie badań, analiz i prac przydatnych w rozwoju polityki i praktyki edukacyjnej.

Instytut zatrudnia ponad 150 badaczy zajmujących się edukacją – pedagogów, socjologów, psychologów, ekonomistów, politologów i przedstawicieli innych dyscyplin naukowych – wybitnych specjalistów w swoich dziedzinach, o różnorodnych doświadczeniach zawodowych, które obejmują, oprócz badań naukowych, także pracę dydaktyczną, doświadczenie w administracji publicznej czy działalność w organizacjach pozarządowych.

Instytut w Polsce uczestniczy w realizacji międzynarodowych projektów badawczych, w tym PIAAC, PISA, TALIS, ESLC, SHARE, TIMSS i PIRLS, oraz projektów systemowych współfinansowanych przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.